

**NEDERLANDS
ARCHITECTUURINSTITUUT**

NAi
Museumpark 25
3015 CB Rotterdam
tel 010 440 12 00
www.nai.nl

NAi Maastricht
Avenue Ceramique 226
6221 KX Maastricht
tel 043 350 30 20
www.nai.nl/maastricht

NAi Open Maquettedepot
Van Nelle Ontwerpfabriek
Van Nelleweg 1
3044 BC Rotterdam
tel 010 440 12 00 (NAi)

**JAARVERSLAG 2007
TUSSEN CONTINUÏTEIT EN VERANDERING**

01 / INLEIDING TUSSEN CONTINUÏTEIT EN VERANDERING	06
02 / COLLECTIE	08
03 / PRESENTATIE	10
04 / LEZINGEN EN DEBATTEN	12
05 / EDUCATIE	13
06 / INTERNATIONALE ACTIVITEITEN	15
07 / NAi MAASTRICHT	16
08 / PUBLIEKSBEREIK, MARKETING EN COMMUNICATIE	18
09 / SPONSORING, PARTNERS, VRIENDEN	20
10 / FACILITEITEN, GEBOUWBEHEER, ICT	22
11 / FINANCIËN, PERSONEEL EN ORGANISATIE	24
12 / RAAD VAN TOEZICHT	26
BIJLAGEN	
A / COLLECTIE	29
A.1 AANWINSTEN	29
A.2 BRUIKLENEN	31
A.3 ONDERZOEKSRESULTATEN BONAS	34
A.4 PUBLICATIES	35
B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN	36
B.1 TENTOONSTELLINGEN	36
B.2 LEZINGEN EN DEBATTEN	42
B.3 PUBLICATIES	44
B.4 OVERIGE ACTIVITEITEN	44
C / INTERNATIONALE ACTIVITEITEN	46
C.1 REIZENDE TENTOONSTELLINGEN	46
C.2 DEBATES ON TOUR	47
C.3 BEZOEKERSPROGRAMMA'S	48
D / BEZOEKERSAANTALLEN	49
E / EXPLOITATIEREKENING	50
F / SPONSORING EN SUBSIDIES	51
G / RAAD VAN TOEZICHT	55
H / FORMATIE	55

Een directeurswisseling kan en mag voor een groot nationaal instituut geen direct ingrijpende gebeurtenis zijn. De langjarige planning, de soliditeit van de bedrijfsvoering, de duurzaamheid van de cultuurpolitieke taakstellingen en de intellectuele integriteit van de staf, zorgen ervoor dat het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) wijzigingen in het beleid langs lijnen van geleidelijkheid ondergaat. Het is duidelijk dat het NAi rond zijn twintigste verjaardag de mate van continuïteit vertoont die hoort bij een volwassen geworden instelling. In het cultuurbestel komt dat inmiddels ook tot uitdrukking door de benoeming van het NAi als sectorinstituut.

Ondergetekende heeft uitgaande van deze vaststelling, de eerste periode van zijn aanstelling (vanaf 1 april 2007) benut na te gaan hoe deze reputatie en positie ook in de toekomst verder kan worden ontwikkeld. Continuïteit is immers wel een noodzakelijke, doch niet een voldoende voorwaarde voor verdere bloei. Daarom zijn er enkele duidelijke nieuwe impulsen ontwikkeld die uiteindelijk vastgelegd zijn in het onlangs verschenen beleidsplan 2009-2012, getiteld 'Op het snijvlak van opgave en ontwerp'.

Voor de afdelingen Collectie en Presentatie betekent dit een accentverschuiving in de programmering van onderzoek en tentoonstellingsbeleid. Daarnaast zijn er in 2007 op basis van de nieuwe beleidshorizon, nieuwe impulsen gegeven aan de platformfunctie van het NAi, waarmee de agenderende en opiniërende rol van het NAi sterker zal worden gepositioneerd. De cultivering van deze functie komt ook tot uitdrukking door het aanhalen of aangaan van diverse samenwerkingsverbanden met cultuur-, wetenschaps- en maatschappelijke instellingen, alsmede de banden met lokale overheden. Het NAi kan zijn rol als sectorinstituut alleen goed vervullen als het zich in een netwerk van idealen en belangen opstelt. Daarom is het ook verheugend dat het instituut er de afgelopen jaren in is geslaagd diverse langjarige partnerships aan te gaan, zowel op het inhoudelijke als het financiële vlak. Tot slot dient vermeld dat voor een activiteit die ontoelaatbaar zwaar op de exploitatie bleek te drukken, de dependance in Maastricht, inmiddels wordt gewerkt aan een positief scenario dat recht doet aan de inhoudelijke kansen maar onder een gelijkmatiger verdeeld economisch risico.

Ole Bouman
Directeur

De Rijkscollectie die het NAI beheert stond dit jaar flink in de spotlichten. In tal van tentoonstellingen, of het nu ging over licht en architectuur, over Cuypers, over 'Aubette' of over 'Moderniteit in de Tropen', kon het publiek kennisnemen van de rijkdom die de archieven van het NAI herbergt. Daarnaast trok de permanente collectietentoonstelling 'GeWoon Architectuur' dit jaar veel bezoekers. In de museumwoning Huis Sonneveld wordt het architectonische erfgoed op ware schaal getoond. Deze presentatiemethode spreekt voor niet-ingewijden nog altijd het meest tot de verbeelding. Huis Sonneveld werd in 2007 dan ook weer door veel bezoekers gewaardeerd.

Zichtbaarheid

De zichtbaarheid van de collectie op het wereldwijde web was groter dan ooit. Mede dankzij een nieuw Content Management Systeem (CMS) kon de website van het NAI worden verrijkt met achtergrondartikelen, webdossiers en presentaties over aanwinsten, inventarisaties en tentoonstellingen. Ook kon het publiek de restauratie van de Rotterdamse Raadhuismaquettes op het web volgen.

Acquisitie

De collectie van het NAI werd dit jaar verrijkt met belangrijke aanvullingen op reeds eerder geacquireerde archieven van J.J.P. Oud, W.M. Dudok, J.B. Bakema en H.Th. Wijdeveld. Als een van de belangrijkste acquisities van 2007 kan het archief van Lafour en Van Wijk genoemd worden. Evenals voorgaande jaren werd het NAI verblijd met een schenking van prof. P. Sanders, de maquette 'Porosity to Fusion' van Steven Holl. Daarnaast verwierf het NAI een aantal bijzondere maquettes van Borek Sipek en Ricardo Bofill, buitenlandse architecten die in Nederland bouwen.

De acquisitieplannen voor de architecten actief in de jaren '70 en '80 werden besproken in de Externe Acquisitiecommissie. Deze plannen vormen de basis voor het te voeren verzamel- en selectiebeleid. Bij deze gelegenheid zijn tevens fundamentele discussies gevoerd over het toekomstige acquisitiebeleid van het NAI. De voorlopige conclusie is dat het huidige beleid, namelijk het acquireren van architectenarchieven, voor de periode tot 2000 kan worden gecontinueerd. Voor de periode daarna is de vraag of het NAI zich kan beperken tot auteursarchieven om een representatief beeld te kunnen geven van de architectonische cultuur van Nederland. Wellicht moeten daarvoor ook Vinex-projecten, grote infrastructuurwerken en projecten van projectontwikkelaars worden verzameld.

Halverwege het jaar verliet Mariet Willinge de afdeling na ruim 17 jaar als Hoofd Collectie. Zij werd per 1 juli opgevolgd door Patricia Alkhoven. Het afscheid van Mariet Willinge werd op 29 september gevierd met een minisymposium: 'Help er staat een digitaal archief voor de deur', waarin de problematiek van het verwerken van digitale archieven aan de orde kwam. Het NAI zal in de toekomst met steeds meer 'born digital' archieven worden geconfronteerd, van gedateerde AutoCadbestanden tot de meest geavanceerde tekenprogrammatuur. Dit materiaal zal geheel nieuwe eisen stellen aan het collectiebeheer, met name omdat de duurzaamheid van digitale bestanden onzeker is. Deze ontwikkeling zal in de toekomst nog de nodige kennisontwikkeling en technologische investeringen vragen.

Collectiebeheer

Ondanks de steeds beperktere inventarisatiecapaciteit, mede veroorzaakt door de noodzakelijke extra inspanningen aan het nieuwe Collectie Informatie Systeem, kon er in 2007 toch ca. 600 meter worden geïnventariseerd of opnieuw verpakt, waaronder de archieven van Wijdeveld, Warners en Siebers. Na vele jaren intensieve arbeid kon de inventarisatie van het Cuypers-archief, het grootste uit de NAI-collectie, worden afgerond. Andere belangrijke archieven die afgelopen jaar zijn geïnventariseerd zijn onder andere Verhoeven, DSVB (Drexhage, Sterkenburg, Venstra en Bodon) en de Team 10 Smithson papers. Door de beperkte inventarisatiecapaciteit blijven recent verworven archieven momenteel (te) lang wachten op verwerking. Eind 2007 is de achterstand opgelopen tot 300 meter archief dat niet voor het publiek ontsloten is.

Digitalisering en ontsluiting

Helaas ontbraken ook in 2007 nog de middelen om collectiemateriaal grootschalig te digitaliseren. Wel zijn de voorbereidingen voor het digitaliseren van collecties in volle gang gezet: in december is het Scanlab ingericht voor interne en externe opdrachten, terwijl de inrichting van een speciale ruimte voor het professioneel digitaal opnemen van grote formaten en maquettes in voorbereiding is.

Het NAI kon zich dit verslagjaar aansluiten bij het consortium Digitaal Erfgoed Nederland, waarin samen met negen andere grote erfgoedinstellingen een aanvraag voor massadigitalisering in het kader van de Canon van de Nederlandse Geschiedenis wordt voorbereid. In 2008 hopen we de noodzakelijke aanvullende middelen te verwerven om delen van de collectie te kunnen digitaliseren.

Met de bouw van het zogenaamde Collectie Informatie Systeem (CIS) zijn dit verslagjaar grote vorderingen gemaakt. In dit systeem zal een overzicht van de NAI-archieven, maquettes, de bibliotheekcatalogus en de BONAS-database worden opgenomen, maar ook alle werkprocessen i.v.m. collectiebeheer zoals acquisitie en bruikleenverkeer. Het plotselinge overlijden van de projectleider heeft zijn weerslag gehad op de voortgang maar het ziet er toch naar uit dat de eerste modules van het CIS na de zomer van 2008 kunnen worden opgeleverd. Een daarvan zal het archievenoverzicht zijn dat bestaat uit beheersgegevens en inhoudelijk abstracts van de belangrijkste archieven en verzamelingen van het NAI. Dit archievenoverzicht is voor onderzoekers, studenten en architectuurliefhebbers een belangrijke toegang tot de collectie.

Bibliografieën en Oeuvrelijsten Nederlandse Architecten en Stedenbouwkundigen (BONAS)

BONAS beoogt het architectonisch erfgoed in Nederland op een algemene en systematische wijze te documenteren en toegankelijk te maken voor een specialistisch en algemeen publiek via de BONAS-database. Het NAI heeft de inventarisatiewerkzaamheden van BONAS als bestelzaak op zich genomen. Afgelopen jaar is de stroomlijning van de BONAS-database en de NAI databases in gang gezet. Als eerste is begonnen met de samenvoeging van de verschillende architectenlijsten. Dit project, dat inmiddels ver is gevorderd en in het CIS zal worden opgenomen, zal resulteren in de Namenlijst Nederlandse Architecten. Viermaal per jaar wordt door stichting BONAS een monografie over een architect uitgebracht, waarin een catalogus van het werk met afbeeldingen en een bibliografie is opgenomen. Met het boek over J.D. Zocher jr. bereikte de reeks begin 2008 zijn 40ste deel.

Bibliotheek

Voorafgaand aan de conversie van de bibliotheekcatalogus naar het CIS kon in september de volledige catalogus op internet worden geplaatst. Er zijn 679 digitale reproducties uit de collectie geleverd, dikwijls voor publicatiedoelinden. Het bezoek aan bibliotheek en studiezaal bleef in 2007 nagenoeg op hetzelfde peil. Een klanttevredenheidsonderzoek voor de studiezaal scoorde gemiddeld respectievelijk een 7,8 van de steekproefgroep en een 8,4 van de frequente bezoekers. Ook de dienstverlening werd in de meeste gevallen goed beoordeeld. Wat betreft de faciliteiten laat vooral de gebruiksvriendelijkheid van de zoekfaciliteiten te wensen over. Deze zaken zullen in 2008 worden aangepakt. De bibliotheekcollectie kon behalve met de gebruikelijke actuele uitgaven worden uitgebreid met enkele belangrijke privécollecties waaronder de 'boekery' van architect Bakema.

Het NAI kan terugkijken op een inspirerend en succesrijk tentoonstellingsjaar. Het meest opvallend is het recordaantal van 146.641 bezoekers dat het instituut in 2007 in Rotterdam en Maastricht wist te trekken. Dit recordaantal is voor een belangrijk deel te danken aan de overzichtstentoonstelling over de grootmeester van het modernisme Le Corbusier, die in het NAI zijn wereldpremière beleefde. Het Rotterdamse Architectuurjaar zorgde daarbij voor de nodige publicitaire ruggesteun. Ook in kwalitatief opzicht boekte het NAI goede resultaten in zijn publieksbereik. Het jaarlijkse publieksonderzoek laat hogere cijfers zien voor klantvriendelijkheid en dienstverlening.

Tentoonstellingen

Het jaar begon stevig met 'Architectuur van de nacht - Schitterende gebouwen'. In het eerste deel van de tentoonstelling werd lyrisch, beeldend en optimistisch over architectuur en verlichting verhaald. In de tweede helft werd het onderwerp geproblematiseerd. Want verlichting is niet alleen mooi, het is natuurlijk ook problematisch voor het milieu. Met de tentoonstelling 'Le Corbusier - De kunst van architectuur' werd getoond hoezeer Le Corbusier schatplichtig was aan historische ontwikkelingen en op welke wijze hij daarmee om wilde gaan. Het modernisme ontstond niet met een grote schok, het ontwikkelde zich, in de ogen van Le Corbusier, juist langzaam vanuit een traditie (en werd natuurlijk zelf een traditie). Het jaar werd afgesloten met 'Cuypers. Architectuur met een missie'. Architect, projectontwikkelaar, verzamelaar, monumentenzorger en docent Pierre Cuypers werd geëerd met een grote overzichtstentoonstelling in Rotterdam en Maastricht. In deze tentoonstelling werden zijn drijfveren duidelijk en bovendien in een context geplaatst. De rijkdom van zijn oeuvre was overweldigend.

Naast deze drie hoogtepunten werden talloze meer specifieke programma's geprogrammeerd zoals in Zaal 2 'Moderniteit in de Tropen'. Deze bescheiden tentoonstelling was aanleiding voor een internationaal symposium in Leiden en Jakarta, een prijsuitreiking in Rotterdam en Jakarta, publicaties in beide landen en een grote tentoonstelling in Indonesië. Deze samenwerking kan gezien worden als de kroon op een jarenlange samenwerking tussen het NAI en de Indonesische counterpart het Pusat Dokumentasi Arsitektur Indonesia (PDAI).

De tentoonstelling 'Icoon van het Modernisme. Van Doesburgs Aubette' was eveneens een kleine presentatie van een groots en belangrijk werk in Straatsburg én van de geschiedenis van de architectuur en de kunst. De campagne die het NAI naar aanleiding van deze expositie lanceerde, resulteerde in de openstelling van 'De Aubette' in Straatsburg nadat deze jarenlang voor het publiek gesloten was geweest. De tentoonstelling over de Amsterdamse restauratiearchitecten A.A. Kok en zoon maakte duidelijk dat de huidige Amsterdamse grachtengordel – anders dan veel toeristische gidsen willen doen geloven – geen authentieke weergave is van de Gouden Eeuw, maar het product van het 19de eeuwse ideaalbeeld van het 17de eeuwse Amsterdam.

Het NAI heeft ook als taak om de aandacht te vestigen op actuele en toekomstige opgaven m.b.t. de inrichting en vormgeving van Nederland. Dat gebeurde onder meer met het project '1:500 Ontwerp Heesterveld', in samenwerking met de corporatie Ymere, waarin aan de hand van een herontwikkelingsopgave in de Amsterdamse Bijlmermeer de vraag centraal stond in hoeverre architectuur en stedenbouw kunnen bijdragen aan het realiseren van sociale en maatschappelijke doelstellingen.

In samenwerking met het Rotterdamse Havenbedrijf zette het NAI een traject uit waarin Nederlandse topontwerpers ruimtelijke scenario's ontwikkelden voor het toekomstige havengebied. De resultaten daarvan werden gepresenteerd in de webtentoonstelling 'Haven van de Toekomst'. In de expositie 'A Better World' bracht het NAI vier internationale groepen over het voetlicht die niet met 'harde' plannen, maar door middel van activistische processen en creatieve participatiemethodes stedelijke vernieuwing trachten te bewerkstelligen.

Huis Sonneveld

Huis Sonneveld, de museumwoning van het NAI, sloot 2007 af met in totaal 32.000 bezoekers. Dat waren er beduidend meer dan in voorgaande jaren, hetgeen zeker is te danken aan de bijzondere marketinginspanningen. Er werden twee hedendaagse tentoonstellingen in huis en tuin georganiseerd. Aansluitend op het Rotterdamse Filmfestival (IFFR) was 'Kinetic Light Boxes' te zien: een reeks lichtgevende sculpturen en objecten. In de tuin was een installatie van videomaker Rolf den Dunnen en kunstenaar Boris Pas te zien. Huis Sonneveld nam bovendien deel aan de 'Verborgten tuinen' dagen, aan het 'Jaar van de Architectuur' (met een vitrage van ontwerpbureau Traast en Gruson, naar een historische foto van het uitzicht op het voormalige landgoed van Hoboken) en aan de Open Monumentendagen. Er werden in de zomer voor het eerst picknicks in de tuin georganiseerd. Huis Sonneveld vormde het decor voor een film van de Amerikaanse kunstenaar Judi Wertheim: 'This Functional Family'. Dit initiatief paste uitstekend in het streven van het NAI om de historische museumwoning regelmatig te laden met hedendaagse programma's die de architectuur van de woning nieuwe betekenis geven en in een actuele context plaatsen.

Het huis werd verrijkt met de schenking van een gietijzeren koffiemolen uit de jaren dertig, en een maquette van woonhuis Boevé. Beide zullen permanent in het huis worden gepresenteerd.

De platformfunctie van het NAI komt het sterkst tot uitdrukking in het lezingen- en debattenprogramma. In de 60 activiteiten die werden georganiseerd kwam architectuur in alle breedte en diepte aan de orde, van theorie tot bouwtechniek, van stedenbouw tot interieurarchitectuur en van historisch erfgoed tot innovatief experiment. De horizontale programmering met herkenbare reeksen op de donderdagavond en de zondagmiddag wierp zijn vruchten af.

In 2007 werd met veel externe partijen samengewerkt waaronder het Atelier Zuidvleugel, de Provincie Zuid-Holland, Crimson, de Internationale Architectuuriënnale Rotterdam, het IFFR, het kenniscentrum voor stedelijke vernieuwing KEI, TU Delft, OMA en Kunstgebouw.

De tentoonstelling over P.J.H. Cuypers gaf aanleiding om de hedendaagse spanning tussen architectuur en religie opnieuw te onderzoeken. De debattenreeks in samenwerking met Memar Dutch heeft daar invulling aan gegeven.

Bij de debattenserie 'netwerkstad@nai' werd een buitenlandse gast gevraagd zijn licht te laten schijnen over ruimtelijke ordening en regionale planning van de (zuidvleugel) van de Randstad. Bij de serie, in samenwerking met het Kunstgebouw, over de N470, werd onder leiding van Bas Heijne gedebatteerd over de raakvlakken van ruimtelijke ordening, kunst en het maatschappelijk belang.

In 2007 was de laatste aflevering van de reeks 'architect@nai', die in samenwerking met de Vereniging Vrienden van het NAI is georganiseerd. Hierin werd aan zeer ervaren Nederlandse architecten, het podium geboden. Naar aanleiding van de lezingenserie verscheen de publicatie 'Bouwmeesters' bij NAI Uitgevers.

In de reeks 'bouwwereld@nai', ook een samenwerkingsverband met de Vereniging Vrienden, kwamen aannemers, bouwfyfici, constructeurs en specialisten uit de verschillende geledingen van de bouwkolom aan het woord over de betekenis van hun vak voor de ontwikkeling van de architectuur. In 'schatten@nai' wordt aan onderzoekers, meestal recent gepromoveerd, gevraagd om aan de hand van materiaal uit de collectie van het NAI het eigen onderzoek toe te lichten.

Bij de opening van de zomertentoonstelling over Le Corbusier, die samenviel met de opening van de Internationale Architectuuriënnale Rotterdam en de slotmanifestatie over Hoogvliet van WIMBY! in Museum Boijmans Van Beuningen, werden de krachten van alle betrokken instellingen gebundeld in een intensief, twee weken durend programma van debat en lezingen, getiteld 'The Power of Architecture'.

De toekomst van de architectuur stond centraal bij het symposium 'Architectuur 2.0' dat het NAI op 9 november organiseerde in congressentrum de Doelen. Onder grote belangstelling (1500 geregistreerde bezoekers) ondervroeg NAI-directeur Ole Bouman de fine fleur van de Nederlandse architectuur over hun visie op de toekomst van het vak.

Wie de samenleving wil betrekken bij het debat over de inrichting van ons land, moet bij de jeugd beginnen. Dat is het achterliggende doel van de educatieve programma's die het NAI ontwikkelt en aanbiedt. Met deze programma's bereikt het NAI, vooral via het onderwijs, een doorsnede van de Nederlandse bevolking. Deze groep is niet a priori in architectuur geïnteresseerd. Iedereen leert anders, dus daarom bevatten de modulair opgebouwde programma's zoveel mogelijk verschillende benaderingen van architectuur.

De educatieve programma's van het NAI kennen allemaal een overeenkomstige didactische opbouw: ervaren – bewustworden – creëren – meningvormen. De groepen worden begeleid door studenten Bouwkunde. Zij maken het mogelijk dat de deelnemers aan de programma's alle mogelijke vragen over architectuur kunnen stellen. Deze interactieve dialoog vindt plaats in de tentoonstellingen en de collectie waar de inspiratie vandaan gehaald wordt om de vraag "hoe kan het anders?" te beantwoorden. Vervolgens gaan de deelnemers zelf aan de slag in een van de actieve werkvormen. In totaal hebben 17.724 mensen deelgenomen aan 1.351 educatieve programma's in het NAI. Daarnaast bereikt het NAI steeds meer leerlingen in het land via projecten op locatie, speciaal samengestelde lespakketten en digitale leeromgevingen.

Basisonderwijs

De programma's voor het basisonderwijs zijn de workshop 'Gebouw van Jou' en het 'Stedenspel'. In het kader van het Jaar van de Architectuur organiseerde het NAI samen met de Kunsthal 'Architectuurtoppers' voor het Cultuurtraject van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam. Alle 280 groepen 7 van het Rotterdamse basisonderwijs met in totaal 5800 leerlingen, namen deel aan een project over architectuur. In het NAI deden de kinderen het Stedenspel waarbij ze leren debatteren over hun eigen leefomgeving. De jaarlijkse bijdrage aan Kunstkijken van het SKVR bestond uit een programma waarin de rondleider uitlegt wat wij bewaren (archieven) en waar kinderen gevraagd wordt wat zij bewaren en wat voor soort gebouw bij hun verzameling zou passen. Dit gebouw ontwierpen zij vervolgens in de workshop.

Voortgezet onderwijs

De workshop 'City Commercials' liet VO-leerlingen ervaren wat de invloed van architectuur op reclame kan zijn en hoe zij de stad kunnen gebruiken als inspiratiebron bij het maken van hun eigen commercial of reclameaffiche. 'City Commercials' is een samenwerking van het NAI met Digital Playground. In het najaar werden er in het kader van het Cultuurtraject van de SKVR workshops architectuur en theater in het NAI gegeven ter voorbereiding van de voorstelling 'Paradiso' van jeugdtheatergroep MAX in Ahoy. Verder werd er speciaal voor het voortgezet onderwijs bij de tentoonstelling over Cuypers een audiotour gemaakt. Voor het MBO was er het programma 'Imagebuilding' dat inging op vragen over stad en identiteit.

In het kader van het Jaar van de Architectuur is de manifestatie 'Rotterdam Mooier Dan' ontwikkeld. Middelbare scholen in de Rotterdamse 'probleemwijken' werden uitgedaagd om een vernieuwend ontwerp voor hun eigen buurt te maken. Het NAI vroeg jongeren om met een andere blik naar hun omgeving te kijken. Hoe ziet hun buurt eruit? Iedereen spreekt over probleemwijken, maar ervaren zij dit ook zo? Moet het anders en zo ja, hoe dan? Door met de jongeren door de wijk te lopen, ze te informeren en met ze in discussie te gaan leerden de jongeren dat architectuur nauw verbonden is met de samenleving. Aan 'Rotterdam Mooier Dan' deden scholen mee uit Tarwewijk, Hillesluis, Oud-Charlois en Zuidwijk. De deelnemende leerlingen waren van verschillende niveaus, van VMBO tot VWO. Het project werd afgesloten met een bruisende manifestatie in het NAI waar minister Vogelaar (VROM) de prijswinnende ontwerpen bekroonde.

Kinderen

Kinderen konden in Huis Sonneveld 'Logeren bij Leonard', met de ontwerpbox online een gebouw ontwerpen en een kinderfeestje vieren in het NAI. Bij de tentoonstelling over Cuypers is een interactieve, theatrale rondleiding ontwikkeld. Jos Cuypers, de zoon van de beroemde 19e eeuwse architect Pierre Cuypers, nam kinderen tussen 4 en 12 jaar en hun (groot)ouders mee door de tentoonstelling. Hij vertelde elke zondag over het werk van zijn vader en over zijn eigen leven in het jaar 1877. Daarnaast was er elke vakantie iets bijzonders te doen in het NAI.

De vakantieprogrammering bestond in 2007 uit 'Schijngedebouwen en Schaduwhuizen' over licht en architectuur, 'Bouw je eigen Drijfpaleis' over wonen op het water en 'Ontwerp je eigen Cuypers kamer' over architectuur als gesamtkunstwerk. In de zomervakantie bekeken kinderen in het programma 'Rotterdam Architectuurstad' de stad ineens met heel ander ogen. Met behulp van de Stad en Fantasiekaarten die speciaal ter ere van het Jaar van de Architectuur ontwikkeld zijn, ontdekten de kinderen dat de Euromast een zweefmolen kan worden en de Erasmusbrug een vogel. In de workshop maakten de deelnemers een nieuwe skyline van Rotterdam.

Studenten en volwassenen

Naast de vaste rondleidingen door 'GeWoon Architectuur', een 'Kijkje achter de schermen' door gebouw en depot en het Open Maquette Depot, zijn er rondleidingen door de wisselende presentaties voor groepen op afspraak. In 2007 waren dit in Zaal 1 'Architectuur van de Nacht', 'Le Corbusier' en 'Cuypers' en in Zaal 3 'Stad noch land', 'A Better World/Another Power' en 'Heesterveld 1:500'. Elke zondagmiddag was er voor het individuele bezoek een instaprondeleiding door Zaal 1.

Landelijke educatie

In 2007 zijn er door basisscholen uit het gehele land 148 DVD's en 7 videobanden van het lespakket 'Droomhuizen en Luchtkastelen' aangevraagd. Sinds de eerste publicatie van dit project in november 2001 staat de teller op 1.653 verspreide exemplaren.

Het online CKV-programma 'Spacesoup' over architectuur en design dat het NAI in samenwerking met Premisela en het Stimuleringsfonds voor de Architectuur (SfA) lanceerde, heeft een vaste plek in het voortgezet onderwijs veroverd. Inmiddels hebben ruim 500 docenten uit het gehele land zich ingeschreven. In 2007 hebben 27.042 unieke bezoekers in totaal 39.545 keren gebruik gemaakt van de site. Op advies van Bureau Art en met financiële steun van het SfA is in 2007 een aparte versie voor het VMBO ontwikkeld onder de titel 'Culture Clash'. In dit programma staan de multiculturele aspecten van Nederlandse architectuur en design centraal. Met Nederlandse topontwerpers als Rem Koolhaas, Aldo van Eyck, Victor & Rolf en Droog Design als voorbeeld halen leerlingen in 'Culture Clash' inspiratie uit hun eigen roots en die van anderen. Het NAI stelt zich veel voor van het bereik en van de impact van deze nieuwe activiteit in haar landelijke educatieve functie, maar constateert tegelijkertijd dat de financiële basis van deze taak wankel is, omdat die volledig is gebaseerd op project-subsidies. In de periode 2009-2012 hoopt het NAI op structurele ondersteuning voor zijn landelijke educatietaken en ontwikkelingsfunctie.

Educatief kenniscentrum

Het team educatie ontvangt dagelijks verzoeken van docenten, intermediairs en andere belangstellenden. Het NAI investeert in docenten door maatwerk te leveren en door structurele samenwerking aan te gaan met PABO (HRO), docentenopleidingen van de Willem de Kooning Academie en de faculteit 'Mens en maatschappij' (HRO), een vaste bijdrage te leveren aan de cursus cultuurcoördinator in het Rotterdamse basis-onderwijs en docentendagen te organiseren o.a. in samenwerking met Mr Motley. Verder werkte het NAI in 2007 samen met de vaste partners SKVR en Digital Playground (DP), met het Rotterdamse Educatie Netwerk (REN) en de Reinwardt Academie. Samen met landschapsorganisaties en andere nationale erfgoedinstellingen (Erfgoed Nederland en RACM) is het NAI betrokken bij de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn natuur- en cultuurhistorie van het landschap voor de basisschool vanaf groep 1 tot en met de 2e fase van het voortgezet onderwijs.

Leidraad bij al deze activiteiten is het voortdurend zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor architectuureducatie, het verbeteren en stimuleren van de kwaliteit ervan en door het verder ontwikkelen van actieve werkvormen te streven naar een brede publieksparticipatie bij het debat over de ontworpen omgeving.

Vanuit het streven om de internationale positie van de Nederlandse architectuur te versterken en internationale uitwisseling te bevorderen organiseert het NAI diverse internationale activiteiten. Deze activiteiten worden mogelijk gemaakt door HGIS-C gelden.

Tentoonstellingen en debatten

In 2007 is het nieuwe internationale programma onderdeel 'debates on tour' verder ontwikkeld. Dat heeft geleid tot een veelzijdig internationaal programma waarbij Nederlandse ontwerpers en critici de kans kregen om met buitenlandse vakgenoten in debat te gaan op een internationaal niveau. Het leverde boeiende discussies op, vruchtbare internationale uitwisseling, maar vooral ook promotie voor de Nederlandse architectuur in landen als India, Spanje, Kroatië en Hongarije. De 'debates on tour' worden in 2008 voortgezet. Dit verslagjaar ontwikkelde het NAI twee nieuwe reizende tentoonstellingen. In juni vertegenwoordigde het NAI Nederland op de architectuurtriënnale van Lissabon met 'Stedelijke Implosies', een tentoonstelling over stedelijke verdichting. Op de internationale architectuurbiënnale van Sao Paulo beleefde de tentoonstelling 'Tangible Traces' zijn wereldpremière. In deze statelijke presentatie werd de rol van het ambacht in het Nederlandse ontwerp uitgelicht aan de hand van werken van Hella Jongerius, Frank Havermans, Alexander van Slobbe, architectenbureau Onix en Claudy Jongstra.

Het NAI streeft er met deze tentoonstellingen bewust naar om minder bekende facetten naar voren te brengen van het Nederlandse ontwerp, dat internationaal vooral bekend staat om zijn aandacht voor woonwijken (Vinex) en zijn supermodernisme. Beide tentoonstellingen demonstrieren dat de Nederlandse ontwerpwereld ook andere kwaliteiten heeft en zich verder ontwikkelt in diverse richtingen. Zowel 'Stedelijke Implosies' als 'Tangible Traces' zullen in 2008 en 2009 verder reizen langs buitenlandse locaties.

Naast deze nieuwe exposities waren ook de reeds bestaande reizende tentoonstellingen op verschillende plekken te zien.

Bezoekers en uitwisselingsprogramma's

In 2007 ontving het NAI zeventwintig gasten via het HGIS bezoekersprogramma. Het programma kende een gevarieerde samenstelling met zowel architecten en onderzoekers als critici, journalisten en curatoren/directeuren van culturele instellingen. De bezoekers waren niet alleen afkomstig uit Europa, maar ook uit China, Indonesië, Noord- en Zuid-Amerika. Het programma wordt aangepast aan de individuele wensen. Voor vrijwel alle bezoekers werd een rondleiding langs de hoogtepunten van de Nederlandse architectuur georganiseerd.

Samenwerkingsverbanden

In 2007 werd het internationale netwerk van het NAI stevig uitgebreid. Concreet vertaalde zich dat in de samenwerking met het Institut Français d'Architecture in Parijs dat de Team 10 tentoonstelling overnam (opening maart 2008). Met het CCCB in Barcelona is een samenwerkingsverband gestart om in Europa meer aandacht te genereren voor publieke ruimte. Daarnaast heeft het NAI met de debatten in het buitenland de samenwerking met architectuurinstellingen en universiteiten weten te verstevigen. Een bijzondere samenwerking is die met het Pusat Dokumentasi Arsitektur Indonesia in Jakarta. Tien jaar geleden werden de eerste officiële contacten gelegd, drie jaar geleden werd een "letter of intent" getekend en dit jaar resulteerde dat in een tentoonstelling in het NAI én in Jakarta, bezoeken over en weer, een film, twee boeken en nieuwe plannen voor de toekomst.

Nieuw beleid

Het repertoire waarmee het NAI het internationale beleid vormgeeft is in de afgelopen jaren gestaag uitgebreid. Steeds stond daarbij de culturele betekenis van architectuur centraal. In 2007 is het NAI in samenwerking met de ministeries van OCW en EZ begonnen met de voorbereiding van een beleidsprogramma waarin de economische kansen voor de Nederlandse architectuur in de internationale arena voorop staan.

In het afgelopen jaar heeft het NAI Maastricht gereflecteerd op zijn missie en de wijze waarop hij deze in de toekomst verder wenst te articuleren. De verschillende projecten in het afgelopen jaar bieden een doeltreffend inzicht in de wijze waarop het NAI niet alleen haar eigen identiteit per keer onder de loep heeft genomen, maar tevens heeft gezocht naar een onderscheidende positie.

New Faces

De eerste tentoonstelling 'New Faces' is bijvoorbeeld illustratief voor een presentatie-instelling voor architectuur, waarbij het accent ligt op het weergeven van de (internationale) actualiteit. Deze tentoonstelling over vier Europese architectuurtalenten was gestart in 2006 en werd wegens succes met drie maanden verlengd tot 21 april 2007.

De Eetbare Stad

In het tweede project 'De Eetbare Stad' manifesteerde het NAI Maastricht zich opnieuw als presentatie-instelling, maar benut ditmaal zowel de kunst, de vormgeving als de architectuur en stedenbouw om verschillende strategieën voor duurzaamheid te schetsen. Door een relatie te leggen tussen voedselproductie en –consumptie enerzijds en architectuur en stedenbouw anderzijds riep de tentoonstelling tal van nieuwe en urgente vragen op. Lokale partners droegen bij aan de ontwikkeling van de inhoud, de financiering en de communicatie van dit agenderende project. De tentoonstelling, opgesteld in de bovenzaal, genereerde positieve persaandacht op lokaal, nationaal en internationaal niveau en is onlangs opgenomen in de publicatie 'New exhibition design 01'.

Jean Prouvé

In het derde project, 'De Poëzie van het Technische Object, Jean Prouvé', wordt zijdels aangesloten bij het NAI Rotterdam, dat in samenwerking met Vitra een tentoonstelling rond Le Corbusier organiseerde. De rol van het NAI Maastricht kan binnen dit project worden vergeleken met die van een kunsthall met een museale programmering. De tentoonstelling vulde zowel de Kolommenzaal beneden als de Bogenzaal op de derde verdieping van de Wiebengahal. De grafische vormgeving van deze tentoonstelling, verzorgd door Experimental Jetset, is aangekocht door het MOMA in New York. Een positief signaal dat tegelijkertijd afstraalt op het NAI.

Cuypers

In het vierde project rond de architect Cuypers, heeft het NAI Maastricht gefungeerd als een klassieke dependance. Kennis, organisatie, tentoonstellingsmodel en communicatie werden aangeleverd door het NAI, waarbij het NAI Maastricht een ondersteunende taak vervulde. De tentoonstelling in Maastricht was als addendum op de tentoonstelling in Rotterdam met name gewijd aan kasteel Haarzuilen en de laatste jaren van Cuypers' actieve loopbaan. 'Cuypers. Architectuur met een missie', trok een groot en tevens nieuw, iets ouder, publiek. Wegens de grote belangstelling is de tentoonstelling met een maand verlengd.

De Lucchi

Met medewerking van hoofdsponsor Vesteda is in november van het verslagjaar een tentoonstelling en performance van Michele de Lucchi naar Maastricht gehaald. Deze tentoonstelling 'Casette a forma di casa' toont uit hout vervaardigde architectonische modellen, schetsen en foto's van de Italiaan De Lucchi en brengt een onderdeel van de meer autonoom artistieke ambitie van de Italiaanse architect voor het voetlicht. In een performance in de Bogenzaal creëerde hij uit een blok hout met ronkende kettingzaag een nieuwe 'Casette'.

The Great Indoors

Het laatste project in 2007 was 'The Great Indoors', bestaande uit een internationale prijsvraag in samenwerking met het tijdschrift Frame en Marres, Centrum voor Contemporaine Cultuur, een congres en verschillende workshops met lokale partners als de Hogeschool en de Academie voor Bouwkunst. Het NAI Maastricht fungeert hierbij als een instelling, die een onderwerp vanuit een internationaal perspectief agendeert en kennis aan een diversiteit van partners probeert te verbinden. Met ruim 250 internationale deelnemers, sprekers als Mark Wigley, Hella Jongerius en Li Edelkoort en een jury met leden als Wiel Arets en Rolf Fehlbaum is de eerste editie van 'The Great Indoors' een groot succes.

Samenwerkingsverbanden

Naast de tentoonstellingen heeft het NAI Maastricht een aantal platformactiviteiten georganiseerd in de vorm van lezingen en debatten. Deze activiteiten en de daaruit voortkomende expertise, contacten en initiatieven hebben een stimulerende werking op de vakwereld en het culturele veld in de euregio en daarbuiten. In dit verband heeft het NAI Maastricht gezocht naar samenwerkingsverbanden met onder meer architectuurinstellingen in de regio (Topos, Vitruvianum, BNA kring zuid), academies (ABKM, Academie van Bouwkunst, Jan van Eyck Academie), het onderwijs (Hoge School Zuyd, Universiteit Maastricht, TU Eindhoven en Delft, Designacademy Eindhoven), presentatie-instellingen (Marres, Het Domein, Z33) en archief- en erfgoedinstellingen, maar ook met het bedrijfsleven dat zich interesseert voor de creatieve industrie en kenniseconomie (DSM).

In 2007 zijn er enkele educatieve programma's en activiteiten voor kinderen ontwikkeld die gelijk al veel belangstelling kregen en die in 2008 verder zullen worden uitgerold.

Euregio

Ambitie en actieradius van het NAI Maastricht reiken aanzienlijk verder dan de directe omgeving van de Limburgse hoofdstad. Met een uitgekiende programmering van tentoonstellingen en lezingen, in combinatie met gerichte publiciteit streeft het NAI Maastricht er niet alleen naar publiek op te bouwen in de vakwereld en in de regio, maar ook bij cultureel geïnteresseerden in de Europese buurlanden. Op die manier draagt het NAI Maastricht bij aan versterking van de culturele rol van Maastricht in de euregio. Tegelijkertijd fungeert het NAI Maastricht als springplank voor culturele uitwisseling en samenwerking in Europees perspectief. Afgelopen jaar zijn in die ontwikkeling de eerste belangrijke stappen gezet.

In 2007 wisten 148.000 bezoekers de weg naar het Nederlands Architectuurinstituut te vinden, een absoluut record sinds het NAI zich in 1993 aan het Museumpark in Rotterdam vestigde. Dit record is te danken aan de succesvolle overzichtstentoonstelling over Le Corbusier, die 55.203 bezoekers trok. De gelijktijdigheid met de campagne Rotterdam 2007 – City of Architecture en de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam leverde daarbij de nodige synergetische effecten. Ook de naast het NAI gelegen museumwoning, Huis Sonneveld, ontving dit jaar een recordaantal bezoekers: met 32.000 bezoekers steeg het bezoekersaantal met een derde ten opzichte van 2006. Het lezingen- en debattenprogramma werd dit jaar door 3300 mensen bezocht, met als hoogtepunten onder meer de lezing door voormalig medewerker van Le Corbusier, José Oubrerie, de film Metropolis met live muziek van de Nederlands-Britse band MOSS en de presentatie van het boek AI Manakh door OMA/ Rem Koolhaas.

Publiciteit

De publicitaire aandacht voor het NAI was in binnen- en buitenland erg goed. Met ruim 800 vermeldingen in nationale en internationale media lijkt de maximaal te behalen aandacht voor de tentoonstellingen en activiteiten van het NAI bereikt. De programmering van de tentoonstelling over 's-werelds bekendste architect Le Corbusier in het Architectuurjaar (Rotterdam 2007 – City of Architecture) is een gouden combinatie gebleken. Vooral de uitgebreide aandacht voor het NAI in buitenlandse media is opvallend. Dit jaar wist ook het NOS journaal de weg naar het NAI te vinden: de opening van Le Corbusier kwam uitgebreid aan bod in het 6 en 8 uur Journaal.

Het NAI sloot samen met de organisatie van het Rotterdamse Architectuurjaar een contract voor verschillende landelijke abri-campagnes met CBS Outdoor. CBS Outdoor stelde zich daarbij zeer genereus op en gaf zowel het Architectuurjaar als het NAI ruim aandacht. Met name de tentoonstellingen 'Schitterende Gebouwen' en 'Le Corbusier – De kunst van architectuur', profiteerden van deze campagnes. Samen met de BankGiro Loterij werd een ludieke publiciteitsactie op touw gezet. Bezoekers van de tentoonstelling Le Corbusier konden een replica van zijn beroemde chaise longue winnen. De actie leverde veel publiciteit op en werd door de BankGiro Loterij uitgeroepen tot een van de beste publiciteitsacties van 2007.

Publieksbereik

In 2007 deed het NAI voor het derde achtereenvolgende jaar publieksonderzoek met de Museummonitor om op die manier een beeld te krijgen van bezoekers, hun achtergrond, motivatie en gedrag. Het NAI trok, vergeleken met andere musea, in 2007, wederom relatief veel jonge bezoekers in de leeftijdscategorieën 19-26 en 27-49 jr. Verheugend is dat de waardering van het gebodene bij het publiek hoog is. Op het punt van klantvriendelijkheid steeg het waarderingcijfer ten opzichte van voorgaande jaren. Daarmee lijken de inspanningen om de klantvriendelijkheid van publieksmedewerkers te verbeteren hun vruchten af te werpen. Dat is voor het NAI overigens nog geen reden om achterover te leunen. Uit het klachtenboek en de dit jaar ingevoerde klachtenprocedure blijkt dat de toegankelijkheid en de dienstverlening op verschillende onderdelen nog voor verbetering vatbaar is, onder andere wat betreft de horecavoorzieningen en wat betreft de leesbaarheid van teksten.

Website

Een van de belangrijkste mijlpalen in 2007 was de oplevering van een compleet nieuwe website met een speciaal voor het NAI ontwikkeld Content Management Systeem. Van een statische site, bijgehouden door een externe webmaster, ging het NAI over op een site die dynamisch wordt gevuld vanuit de organisatie zelf. De vormgeving werd aangepast aan de nieuwe huisstijl en er werden verschillende nieuwe functies toegevoegd. Het ontwikkelen van de nieuwe website en het overzetten van alle in de loop der jaren opgebouwde inhoud, bleek een stevig en arbeidsintensief project, maar het resultaat stemt tot tevredenheid: inhoud wordt automatisch verbonden aan relevante andere informatie. Zo kan de activiteitenagenda door de gebruiker op elke gewenste manier worden gesorteerd en gepresenteerd en databases zoals de bibliotheekcatalogus worden online aangeboden. Met deze ontwikkeling is de website van het NAI niet alleen een meer toegankelijke en rijkere bron geworden voor de virtuele bezoekers, maar zijn tevens voorwaarden geschapen voor de verdere ontwikkeling naar een kennis- en expertisecentrum; de in de organisatie aanwezige kennis kan nu rechtstreeks zijn weg vinden naar het publiek. Met de nieuwe site heeft het NAI weer een belangrijke stap gezet in de digitale sprong die het instituut de komende jaren wil maken.

In 2007 werd het NAI een van de beneficiënten van de BankGiro Loterij. Daarmee kan het NAI voor de komende vijf jaar rekenen op een aanzienlijke bijdrage van de BankGiro Loterij. De ondersteuning is een van de belangrijkste bronnen voor de financiering van tentoonstellingen en het presenteren van de collectie. De bijdrage van de BankGiro Loterij werd dit jaar aangewend voor de afronding van de ontsluiting van een van de schatten uit onze collectie, het archief van Pierre Cuypers, uitmondend in twee tentoonstellingen in Rotterdam en Maastricht: 'Cuypers. Architectuur met een missie'.

NAi-Circle

Het NAI mocht zich ook in 2007 verheugen in een gestage groei van de NAI-Circle naar een kleine 60 leden. Daarmee wordt het draagvlak van het NAI niet alleen in kwantitatieve zin verbreed, maar ook in kwalitatieve zin. Door de aanvulling met vertegenwoordigers uit uiteenlopende maatschappelijke sectoren en disciplines, vormt de Circle een steeds betere weerspiegeling van de samenleving. Tijdens de excursies en de bijeenkomsten die we voor de Circleleden organiseren, leidt dit tot boeiende discussies, die ook voor de NAI-staf de nodige inspiratie opleveren. De door het NAI gewenste inbedding in en voeding vanuit diezelfde samenleving krijgt op deze manier gestalte.

Structurele sponsoring

De tendens van de afgelopen jaren, dat sponsoren steeds minder belangstelling hebben voor project sponsoring en veeleer op zoek zijn naar partnerships, is in 2007 voortgezet. Het NAI heeft zijn inspanningen met name op het werven en binden van partners gericht. Het afgelopen jaar hebben twee partners de samenwerking met het NAI verlengd en is een nieuwe partner toegetreden. Het NAI streeft in totaal naar 10 partnerships. Het is verheugend te

constateren dat steeds meer partijen de programmalijnen en de agenda van het NAI voor een langere periode van tenminste drie jaar ondersteunen. De samenwerkingsverbanden die voortvloeien uit deze structurele vorm van sponsoring zijn intensief, met een sterke focus op inhoud en een grote betrokkenheid van partners. Die betrokkenheid uit zich in een grote belangstelling voor de activiteiten van het NAI en een zeer regelmatig bezoek van de partners en hun medewerkers aan het NAI.

Voorbeelden van dergelijke samenwerkingsverbanden zijn de Ymere-NAI-prijs voor wonen en woonomgeving, de ontwikkeling van een beeldkwaliteitsplan voor het Havenbedrijf van Rotterdam, designmanifestaties met Vesteda in het NAI M, de AM-NAI-prijs voor het beste gerealiseerde gebouw van een jonge architect en cursusprogramma's voor medewerkers en huurders van corporatie Com.Wonen. Kortom, steeds vaker wordt door partners en sponsoren een beroep gedaan op het NAI als kennisinstituut. Deze samenwerkingsverbanden leggen grote druk op de organisatie, maar leveren ook resultaat op: het NAI geeft hiermee op directe wijze invulling aan zijn taak om de verschillende partijen in de bouwkolom te inspireren, te stimuleren en te betrekken bij ontwerp opgaven die belangrijk zijn voor de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Project sponsoring

Eenmalige project sponsoring wordt steeds moeizamer en werd afgelopen jaar dan ook ternauwernood gerealiseerd. De financiële druk op tentoonstellingen en publieksactiviteiten die grotendeels afhankelijk zijn van aanvullende middelen, wordt hierdoor steeds groter. Incidentele bijdragen uit publieke en particuliere fondsen zijn in het algemeen niet toereikend om de tekorten op presentatieactiviteiten te dekken. Met het oog op een gezonde exploitatie van het instituut is dit een belangrijk punt van zorg.

Vereniging Vrienden

De Vereniging Vrienden heeft in 2007 een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de activiteiten van het NAI. Het lezingenprogramma kwam voor een deel tot stand met steun van en in samenwerking met de Vereniging, onder andere de series 'architecten@nai' en 'bouwwereld@nai'. Daarnaast ondersteunde de Vereniging het 'Architectuurbulletin', dat twee maal per jaar verschijnt, met essays over architectuur en stedenbouw in verleden, heden en toekomst. Het internationale samenwerkingsproject 'Moderniteit in de Tropen', werd mede mogelijk gemaakt door de toekenning van het Leliman-stipendium door de Vereniging Vrienden. Driemaal werd er voor de Verenigingsleden een exclusieve preview georganiseerd van de Zaal 1-tentoonstellingen in het NAI. Deze previews werden bijzonder goed bezocht en waren zonder uitzondering een groot succes. Dat geldt tevens voor de binnen- en buitenlandse architectuurexcursies (o.a. Almere, Tallin -Finland) die de Vereniging organiseerde. Het aantal individuele leden van de Vereniging liep afgelopen jaren wat terug. Daar stond een groei van het aantal bedrijfsleden tegenover. Het bestuur van de Vereniging kon dit jaar worden uitgebreid en deels vernieuwd. De uitbreiding betekende tegelijk een verjonging en een verbreding van het bestuur naar andere disciplines. Voor de komende jaren ziet de Vereniging als zijn opdracht om het enthousiasme en het draagvlak voor de taken van het NAI ook bij jongere generaties te vergroten.

In het kader van groot onderhoud is in 2007 een aantal werkzaamheden uitgevoerd om de klimaatomstandigheden in en de beveiliging van het gebouw te verbeteren. De belangrijkste daarvan zijn het vervangen van de regelinstallatie voor de klimaatssystemen, een koelinstallatie voor de oostkop van het collectiegebouw, zonwering voor het dak van het museumgebouw en het installeren van een geautomatiseerd logsysteem voor temperatuur en luchtvochtigheid in de depots. Op het gebied van beveiliging is een vernieuwd camerabewakingsstelsel met beeldopname aangelegd, is de inbraakmeldcentrale geheel vervangen en het systeem van doormelding over beveiligde verbindingen geleid. Op de valreep van 2007 kende het ministerie van OCW een eenmalige bijdrage van € 600.000 toe voor het verbeteren van de klimaatbeheersing in de depotgebouwen. Deze voldoet op dit ogenblik niet aan de internationale museale maatstaven. Deze bijdrage stelt het NAI in staat om de benodigde bouwkundige en installatietechnische ingrepen te verrichten.

Ter voorbereiding van groot onderhoud in 2008, is een plan van aanpak opgesteld voor het vervangen van de beglazing van het hoofdgebouw en het vervangen van de brandmeldcentrale en omroep- en personenzoekinstallatie. Het groot onderhoudsplan is opnieuw geactualiseerd en bijgewerkt volgens de huidige inzichten en stand van zaken. Aan de basis van dit plan liggen ook het plan van aanpak van de Arbo RI&E en de aanbevelingen uit de rapportage van de in 2006 uitgevoerde risicoanalyse op het gebied van veiligheidszorg. Conclusie van de geactualiseerde plannen is dat de voorziening voor groot onderhoud in de meerjarenbegrotingen na 2008 fors verhoogd zal moeten worden om alle noodzakelijke werkzaamheden tijdig te kunnen uitvoeren.

Educatie Paviljoen

De plannen voor uitbreiding van het NAI t.b.v. een educatie paviljoen bleken dit voorjaar op ernstige weerstand te stuiten bij de gemeentelijke Welstandscommissie. Bij doorrekening van de plannen met het bouwteam i.o. kwam bovendien naar voren dat de bouwkosten bij uitvoering fors hoger uit zouden vallen dan aanvankelijk was geraamd. Op grond van deze gegevens heeft de directie besloten de planning op te schorten en een nieuw ontwerp te laten maken op basis van een nieuw, geactualiseerd en minder ambitieus programma van eisen. In de loop van 2008 verwacht het NAI nieuwe plannen te kunnen presenteren.

Veiligheidszorg

In februari 2007 is door het Erfgoedhuis Zuid-Holland en MuSeCo het resultaat van een uitgebreide risicoanalyse op het gebied van veiligheidszorg gepresenteerd. De resultaten waren bemoedigend, de onderzoekers waren positief tot lovend over de professionele bedrijfsvoering en de motivatie van de medewerkers. Punten van kritiek waren er uiteraard wel, de belangrijkste daarvan waren de al eerder in de rapportage van de Erfgoedinspectie genoemde risico's bij collectie en collectiebeheer. Nieuwe inzichten waren er ook op het gebied van elektronische- en bouwkundige beveiliging en ICT.

De aanbevelingen uit de rapportage zijn opgenomen in o.a. het plan Groot Onderhoud, plan Veiligheidszorg, de beheerplannen Huis Sonneveld en Open Maquette depot, het Informatieplan en ICT beleidsplan, de Arbo RI&E en in het programma voor kennisoverdracht 2007-2008.

ICT

De belangrijkste ontwikkelingen in de ICT lagen vooral op het vlak van beleid en samenwerking. Meer en meer speelt de ICT een belangrijke rol bij collectiebeheer (verzamelen en digitaliseren) en presentatie (ontsluiten en beschikbaar stellen). Voor een integrale benadering en sturing van de ICT ondersteuning bij alle bedrijfsactiviteiten en -processen is in 2007 het Digitaal Platform opgericht. Dit afdelingsoverstijgend overlegplatform stuurt ICT projecten en -ondersteuning aan, in samenhang met het daarvoor geformuleerde beleid en middelen. Om tot een gestructureerde, planmatige en kostenefficiënte wijze van uitvoering te komen, heeft het Digitaal Platform het initiatief genomen een informatieplan op te stellen. Het informatieplan vormt straks de basis voor toekomstige ICT beslissingen en dient als leidraad voor alle ICT ontwikkelingen op het gebied van (collectie) digitalisering en innovatie van de informatiesystemen. In het kader van kennisoverdracht en kennisbehoud, is een intensief programma opgezet waarbij kennis zowel in- als extern wordt gedeeld en overgedragen. Hiertoe onderhoudt het NAI contacten met andere erfgoedinstellingen, zoals de Koninklijke Bibliotheek, het Gemeentearchief Rotterdam en ook nationale programma's zoals Metamorfoze en Digitaliseren met beleid (Senter Novum).

Als het gaat om de ontwikkeling van het aanbod en van het bereik kan het NAI terugkijken op een succesvol jaar. Als het gaat om de financiële ontwikkelingen moeten we echter spreken van een zorgelijk jaar, waarin de spanning tussen taakstelling en ambities enerzijds en financiële mogelijkheden anderzijds sterker dan ooit merkbaar was.

Voor de periode 2006-2008 is een lager subsidiebedrag toegekend dan noodzakelijk werd geacht voor het goed functioneren van het instituut. Dit legt ieder jaar een grote druk op directie, sponsorwerving en projectleiders om de voor beleidsuitvoering en programmering benodigde middelen te realiseren. Door de stijging van de autonome kosten en van de salarislasten (welke niet door een verhoogde overheidssubsidie worden gecompenseerd), was deze druk in 2007 groter dan ooit. In dit licht bezien is het een bijzondere prestatie dat het NAI dit jaar, dankzij de verworven aanvullende inkomsten, kan afsluiten met een positief exploitatieresultaat. Dit resultaat is overigens minder positief dan de cijfers in het exploitatieoverzicht laten zien. Conform de voorschriften van het ministerie van OCW zijn de in het verslagjaar ontvangen subsidiebedragen die bestemd zijn voor een latere periode namelijk opgenomen in het exploitatieresultaat. Als we deze subsidies echter toerekenen naar de verschillende nog te besteden bestemmingen is het exploitatieresultaat niet € 168.782 maar € 25.550 een kleine afwijking ten opzichte van het begrote resultaat.

Dat resultaat is vooral te danken aan het feit dat de directie er dit jaar in slaagde, voortbouwend op het eerder ingezette beleid, om voldoende nieuwe sponsors te vinden voor een groot aantal activiteiten. De belangrijkste nieuwe subsidiegever was de BankGiro Loterij, die voor vijf jaren een bijdrage van € 300.000 per jaar heeft toegezegd. Daarnaast was het mogelijk weer een beroep te doen op verschillende fondsen (SfA, Mondriaanstichting, HGIS-C) en werd door het ministerie van OCW een aanvullende subsidie toegekend voor een aantal internationale activiteiten. In het besef dat de structurele lasten in balans moeten zijn met de structurele inkomsten, is de directie in 2007 gestart met het terugbrengen van de structurele personeelslasten. Dit is alleen te realiseren door afslanking van de vaste formatie. Het moge duidelijk zijn dat de maatregelen die hieruit voortvloeien de druk op de organisatie alleen maar hebben vergroot. Zonder verhoging van de structurele subsidie zal dit uiteindelijk tot een punt leiden waarop de directie zal moeten besluiten bepaalde kerntaken niet of slechts gedeeltelijk uit te voeren. De toekenning van de rijksoverheidssubsidie voor de periode 2009-2012 in september 2008 is hiervoor een belangrijk eikmoment.

NAi Maastricht

Het NAI Maastricht (NAi M) sluit 2007, evenals het vorig jaar, af met een aanzienlijk tekort. De dependance heeft na de eerste jaren van deze cultuurplanperiode een verlies opgeleverd van ruim € 300.000. Dit tekort komt ten laste van de algemene reserve van het NAI die daarmee fors is geslonken. Voor 2008 staat nog een ongedekt tekort van ruim € 140.000 in de exploitatiebegroting van het NAI M. Indien daarvoor geen aanvullende middelen worden gevonden, komt het totale exploitatietekort van de Maastrichtse vestiging aan het eind van deze cultuurplanperiode uit op bijna een half miljoen euro.

Het is duidelijk dat het NAI M structureel is ondergefinancierd. De structurele lasten worden niet gedekt door subsidies, de gerealiseerde sponsorinkomsten blijven achter bij de verwachtingen en de incidentele subsidies die wel in behoorlijke mate worden verworven, zijn hard nodig om de activiteitenlasten te dekken. Met de belangrijkste stakeholders (provincie Limburg, gemeente Maastricht, Ministerie van OCW en hoofdsponsor Vesteda) zijn inmiddels gesprekken gaande om de ernst van de situatie duidelijk te maken en te bepleiten dat de structurele ondersteuning in de nabije toekomst op een hoger, meer levensvatbaar niveau wordt gebracht. Het moge duidelijk zijn dat de toekomstkansen van het NAI M grotendeels afhankelijk zijn van de uitkomst van deze gesprekken.

Europan

De verantwoording van de geormerkte subsidie voor Europan is opgenomen onder de activiteitenlasten. Een nadere financiële en inhoudelijke verantwoording is te vinden in het financieel jaarverslag en het activiteitenverslag van de Stichting Europan, die de besteltaak als opdracht van het NAI heeft uitgevoerd.

Personeel & organisatie

2007 startte met de inwerkingtreding van het nieuwe salarisgebouw van het NAI. Dit salarisgebouw heeft een hoger minimum- en maximumsalaris waardoor er meer groeiperspectieven voor de NAI medewerkers ontstonden en een betere aansluiting plaatsvond op vergelijkbare arbeidsmarkten. Met ingang van 1 mei 2007 werd het salaris met 2% verhoogd. Als secundaire arbeidsvoorwaarde trad met ingang van 1 januari het Fietsplan in werking.

Het aantal vacatures is ten opzichte van 2006 wederom gestegen naar 24. De oorzaken zijn zeer divers, zoals het ontstaan van nieuwe functies (4), tijdelijke zwangerschapsvervangings (4), medewerkers die toe waren aan een externe loopbaanstap (8) en doorstroming interne kandidaten (5). De vacatures waren over het algemeen verspreid over de gehele organisatie. Ondanks de trend van een tekort aan gekwalificeerde arbeidskrachten op de arbeidsmarkt, slaagt het NAI er bij de werving overwegend in passende kandidaten te vinden, mede dankzij het aangepaste salarisgebouw.

Momenteel is het arbobeleidsplan in behandeling bij de OR. Het ziekteverzuim vertoont accenten bij het frequent kortdurend ziekteverzuim en enkele medewerkers met langdurig verzuim die deels in 2007 weer volledig herstelden. Hier ligt een duidelijk verband met de toegenomen werkdruk. Voor de directie is dit een belangrijk punt van aandacht.

Het scholingsbudget werd dit jaar besteed aan diverse incompany opleidingen en trainingen, zoals een training voor de nieuwe Ondernemingsraad, cursussen op gebied van ICT en specifieke softwareprogramma's, een training timemanagement (die zeer positief werd ontvangen door leidinggevers en medewerkers) en kennisoverdracht gewijd aan digitalisering, beheer en behoud collectiemateriaal en auteursrecht.

De Raad van Toezicht kwam in 2007 zesmaal bijeen en heeft de directie onder meer geadviseerd over beleidsplannen, positionering, partnerships, financiering en sponsoring. De Raad heeft daarbij vooral aandacht gevraagd voor de financiële positie van het instituut en de noodzaak om de structurele lasten beheersbaar te houden. De toezichthoudende taak werd onder meer ingevuld door het controleren en bespreken van de jaarrekening alvorens deze vast te stellen en het kritisch doorlichten van de begroting voor 2007.

Belangrijk wapenfeit was het aantreden van Ole Bouman als nieuwe directeur van het NAI op 1 april 2007. Met zijn aanstelling verwacht de Raad van Toezicht meer aandacht te verkrijgen voor de agenderende en opiniërende functie van het NAI en een prominere rol van het instituut in het debat over de inrichting van Nederland. In de programmaplannen voor 2008 en 2009 zijn deze tendensen al zichtbaar.

Met het aantreden van Ole Bouman is ook de directiestructuur statutair gewijzigd. De directie bestaat nu formeel uit een directeur en een adjunct-directeur die samen het bestuur van het instituut vormen.

De Raad van Toezicht constateert met tevredenheid dat het NAI een succesvol jaar achter de rug heeft, waarin het een record aantal bezoekers wist te trekken. Het NAI heeft in de waarneming van de Raad een leidende rol gespeeld in het Rotterdamse Architectuurjaar en er in belangrijke mate toe bijgedragen dat dit themajaar een succes werd.

De Raad van Toezicht maakt zich zorgen over de stijging van de structurele lasten en stelt vast dat het steeds lastiger is om een sluitende begroting op te stellen. Daarom is er bij de directie op aangedrongen om maatregelen te nemen teneinde structurele lasten en structurele baten met elkaar in evenwicht te brengen.

Het feit dat de dependance in Maastricht voor de tweede achtereenvolgende maal een negatief exploitatieresultaat laat zien stemt de Raad zorgelijk. Indien er geen steviger financiële basis voor het NAI Maastricht komt, zal de Raad zich met de directie buigen over de levensvatbaarheid van de dependance.

De Raad van Toezicht nam dit jaar afscheid van raadslid Marijke van der Wijst. De plaats die zij achterlaat zal in de loop van 2008 worden ingevuld. Voor het overige bleef de samenstelling van de Raad ongewijzigd.

A / COLLECTIE

A.1 AANWINSTEN

AANWINSTEN ARCHIEVEN

Aanvulling op archief F.J. Zandvoort, via HzA Stedebouw en Landschap bv	Archief van A.A. van Hemert, van familie Van Hemert via de Rijksgebouwendienst
Fotoarchief van J. Boks via EGM Architecten uit Dordrecht	Collectietekeningen Rijksgebouwendienst, via de Rijksgebouwendienst
Aanvulling op het archief van E. van Linge, via TEAM 4 Architecten Groningen	Aanvulling op het archief van Friedhoff, via dhr. G.A. Cense als voorzitter van het Genootschap Oud Zantvoort
Aanvulling op archief J.J.P. Oud	Aanvulling op het archief van B.T. Boeyinga, via dhr. G. Boeyinga
Aanvulling op archief W.M. Dudok van de Dudokstichting (H. van Bergeijk en C. Wagenaar), faculteit Bouwkunde Technische Universiteit Delft	Archief van J.G.M.C. Hanekroot, via mevr. Hanekroot en via contactpersoon dhr. P. Meurs
Documentatie van en over de Associatie NV Djakarta, via mevr. L. Dolk	Aanvulling op het archief van M. van Schijndel, via mevr. N. Drabbe
Aanvulling op het archief J.B. Bakema, via dhr. F. Hooykaas (van de erven Bakema)	Archief van architectenbureau Lafour en Van Wijk, via bureau zelf
Archief van de Stichting Metropolitane Debat	Aanvulling op het archief van H.Th. Wijdeveld, via mevr. Van Fenema
Aanvullingen op het archief van de Bond Nederlandse Architecten, via de BNA Amsterdam	Archief van architect Paul Verhey, via dhr. Joost Verhey
Collectie Van Swighem, via VU Amsterdam	Collectietekeningen van H.G. Jansen
Aanvulling op het archief van de Prijsvraag voor het Vredespaleis in Den Haag	Maquettes: acquisitie en registratie
Dia-archief van J. Weber via de Technische Universiteit Delft	Maquette van het woonhuis Boevé van de architecten Brinkman en Van der Vlugt, verworven van dhr. Boevé
Aanvulling op de archivalia F. van Klingeren van de dochter van Van Klingeren, via Archined Rotterdam	Maquette "Porosity to Fusion" van Steven Holl, verworven via schenking van prof. P. Sanders
Aanvulling op het archief van J. Pot	8 Maquettes van Bureau Neutelings Riedijk Architecten vervaardigd voor de reizende tentoonstelling van het NAI over dit bureau
Aanvulling op het archief van Bureau Van Nieukerken; enkele schetsboekjes, aangekocht van dhr. Van Riemsdijk	Maquette van het ontwerp voor de uitbreiding van het Museum Het Kruihuis in Den Bosch door B. Sipek
Collectie Beeldende Kunst; twee portretten van de architect N. Lansdorp, aangekocht van dhr. Van Riemsdijk	3 Maquettes van postkantoren aangekocht van het Museum van Communicatie te Den Haag
Aanvulling op het archief C.M. van Moorsel, via dhr. en mevr. Van Moorsel – Asperlagh	Maquette van het IBN-DLO gebouw voor de Landbouw Universiteit Wageningen van het architectenbureau Behnisch en Partners, van dhr. R. de Windt van de LU Wageningen
Aanvulling op het archief van Evers en Sarlemijn, via dhr. F. Evers	
Aanvulling op het archief van P. Blom, via dhr. A. Blom	

A / COLLECTIE

A.1 AANWINSTEN

AANWINSTEN ARCHIEVEN

Maquette van de constructie van het Philips-paviljoen van J. de Graaf, verworven via dhr. K. de Jong / Academie van Bouwkunst Amsterdam

Archief J.W.E. de Sturler – 6 meter

Maquette van woningbouwcomplex Burgemeester De Monchylein te Den Haag van R. Bofill van dhr. J. Bitter / Blauwhoed Projectontwikkeling

Archief T. Hazewinkel en bureau Abma, Diks en Hazewinkel – 35 meter

Archief W.J. Pieterse – 4 meter

Bewerking van het archief van J. van der Lip – 20 meter

Voorwerpen

Deurklink voor het gebouw van de voormalige Nederlandse Handel-Maatschappij van K.P.C. de Bazel via dhr. H.A. Muller

Cuypers inventarisatie:
In 2007 is de inventarisatie van het archief van de Cuypers Werkplaats afgerond; dit deel beslaat ongeveer 75 meter. Verder zijn de persoonsgebonden stukken (privé-correspondentie en andere personalia en een uitgebreide, belangrijke fotoverzameling) van P.J.H. en J.Th. Cuypers geïnteriseerd, ongeveer 20 meter. Het archief van het bureau Cuypers en de gebouwdossiers van het Rijksmuseum, Kasteel de Haar en Centraal Station waren al eerder bewerkt. Dankzij het onderzoek ten behoeve van de tentoonstelling en enkele publicaties over leven en werk van de architecten konden eerdere ongeïdentificeerde en ongedateerde stukken alsnog worden beschreven.

Kwartetspel met afbeeldingen van oude Nederlandse steden, via dhr. B. Roose

Bibliotheek

Schenkings: 148 folianten van de Gemeentebibliotheek over Rotterdam
Collectie Scandinavische architectuurtijdschriften

Inventarisaties

In 2007 zijn de volgende inventarisaties afgerond:

Archief DSBV Drexhage, Sterkenburg, Bodon en Venstra- 65 meter

Archief J. Verhoeven – 35 meter

Foto archief J.W.C. Boks – 3 meter

'Team 10' documenten van Peter en Alison Smithson – 2 meter

CIAM en 'Team 10' documenten van J. Bakema – 4 meter

(hierbij is d.m.v. indicering de interessante en belangrijke correspondentie ontsloten)

Archief F.A. Warners – 255 meter

Archief P.A.M. Siebers en van bureau Siebers, Van Dael en Ruys – 30 meter

Herinventarisatie archief H.Th Wijdeveld – 52 meter

(Het archief van Wijdeveld bevat een uitgebreid en interessant correspondentiedeel; deze is nu ook d.m.v. indicering op afzender ontsloten)

A / COLLECTIE

A.2 BRUIKLELEN

OVERZICHT EXTERNE BRUIKLELEN 2007

Nummer	Organisatie	Plaats	Data	Titel tentoonstelling	Objecten
2007.07	Fries Museum	Leeuwarden	20.01.2007 t/m 29.04.2007	'Hubert-Jan Henket'	2 maquettes Henket M292 (NAi) M1130 (Rijksmuseum)
2007.08	Nederlands Fotomuseum	Rotterdam	18.04.2007 t/m 26.08.2007	'Dutch Eyes'	Tijdschrift De 8 en Opbouw 1936
2007.09	Universität Leipzig Kustodie / Kunstsammlung Leipzig	Leipzig	02.03.2007 t/m 13.06.2007	'Zwei Niederländische Architekten am Leipziger Augustusplatz – H.P. Berlage und E. van Egeraat'	11 ontwerpen Leipziger Augustusplatz door Berlage
2007.11	NAi	Rotterdam		INTERN, maquette Boevé	
2007.12	Museum voor Heiligenbeelden	Vorden	19.05.2007 t/m 31 december 2007	'Cuypers op de Kranenburg'	1 aquarel door Cuypers (archieff CUCO)
2007.13	Museum Boijmans van Beuningen	Rotterdam	03.03.2007 t/m 28.05.2007	'Kurt Schwitters en de avant-garde'	Tijdschrift Frühlicht (Bruno Taut) Aanvulling op selectie uit 2006
2007.15	Bouwfonds MAB	Haarlem	10.05.2007 t/m 15.11.2007		Presentatie Bouwfonds Haarlem Maquette woningbouwproject Sfinxen, Huizen (NRA)
2007.01	Museum De Pont	Tilburg	08.09.2007 t/m 06.01.2008	'De Stijl in Tilburg'	9 tekeningen en gouaches door Van Doesburg
2007.02	Amsterdams Historisch Museum	Amsterdam	12.04.2007 t/m 26.08.2007	'Modehuizen in Amsterdam'	9 bouwtekeningen van modehuizen te Amsterdam (archieven Smits, Lubbers en Jacot)
2007.03	Museum für Gestaltung	Zürich	30.03.2007 t/m 01.07.2007	'Vernunft und Poesie – Die Architekten Harfeli Moser Steiger'	2 panelen van Steiger, Hess en Schmidt: Historische Tabelle (Archief Stam)
2007.04	Gemeentearchief Amsterdam	Amsterdam	07.08.2007 t/m 16.09.2007		Openingstentoonstelling Maquette hoofdkantoor Nederlandsche Handel-Maatschappij, Amsterdam (M25, De Bazel)
2007.06	Stedelijk Museum Roermond	Roermond	16.09.2007 t/m 13.01.2008 + verlenging van 1 maand	'Architect Pierre Cuypers, vernieuwer uit het verleden'	44 tekeningen, 9 brieven, 11 financiële stukken, 3 boeken, 6 diversen, 7 stukken restauratie Munsterkerk (archieven CUYP, CUCO en CUBA)

Nummer	Organisatie	Plaats	Data	Titel tentoonstelling	Objecten
2007.16	Studio Transue	Amsterdam	10.05.2007 t/m 10.06.2007		2007.22 Musashino Art University Tokio 18.09.2007 t/m 25.10.2007 'World Icon: Otto Neurath and his Era' 2 panelen van Steiger, Hess en Schmidt: Historische Tabelle (Archief Stam), 3 plattegronden van Amsterdam (CIAM 1932, archief Van Eesteren)
	Restauratie kap				2007.23 Stichting Graeft Voort Grave 10.07.2007 t/m 15.03.2008 Woonmaatschappij Maasland 1 dvd (in kopie) Mens en Ruimte (Stichting Goed Wonen)
	Maquette woonhuis Boevé				2007.24 Fondation Custodia / Institut Néerlandais Parijs 11.10.2007 t/m 18.11.2007 'Louis-Napoleon, premier roi de Hollande' 1 ontwerp voor gekoepelde dubbelkerk (RK en protestants gebruik) door F.L. Gunkel
2007.17	ARCAM	Amsterdam	24.05.2007 t/m 09.06.2007	'Paul de Ley'	2007.25 Abel Blom Reizend Oktober 2007 t/m medio 2008 Piet Blom 27 tekeningen en 10 maquettes van Piet Blom
	8 maquettes Paul de Ley				2007.26 Stichting Fotografie Noorderlicht Groningen 21.07.2007 t/m 02.09.2007 Fototentoonstelling 'Wall House # 2' 'Thought provoking, Sense provoking' Maquette Wall House (Hejduk, M429)
2007.18	NAi	Maastricht	22.09.2007 t/m 03.02.2008	'Cuypers. Architectuur met een missie'	2007.27 Stichting Tramwerk Purmerend 10.07.2007 t/m 01.08.2007 Restauratie handvat oven Huis Sonneveld 1 bakelieten handvat
	Divers materiaal uit de archieven van Cuypers				2007.28 Nationaal Onderwijsmuseum Rotterdam 07.11.2007 t/m 09.11.2008 'Breed, breder, breedst' 4 maquettes, schoolgebouwen M613 (Van Bodegraven) M622 (Ingwersen) M913 (Koolhaas) M1077 (Verhoeven)
2007.19	Stichting Gispen Collectie	Uithoorn	18.06.2007 t/m 18.07.2007		2007.29 Centrum De Kapel Roermond 07.09.2007 t/m 20.10.2007 'Cuypers en de Kapel in 't Zand' 2 aquarellen, ontwerpen decoratie Kapel in 't Zand (Cuypers, CUBA)
	18 Gispencatalogi uit het archief Gispen				2007.30 CODA Museum Apeldoorn 23.09.2007 t/m 18.05.2008 'Behang, van plint tot plafond' 1 boek (Haeckel, Kunstformen der Natur, M51251)
2007.20	Rijksuniversiteit	Groningen	05.07.2007 t/m 05.07.2008		2007.32 Bonnefantenmuseum Maastricht 23.11.2007 t/m 17.02.2008 'Verder met Cuypers' 36 tekeningen betreffende het Rijksmuseum uit het bouwdoosje van het Rijksmuseum en het archief van de Cuypers Werkplaats (RYKS, CUCO)
	Studiebegeleiding Kees van der Ploeg, afdeling Kunsten				2007.33 Henket&Partners architecten Esch 20.09.2007 t/m 07.10.2007 4de De Peutzlezing door Hubert Jan Henket 1 maquette M1130 Rijksmuseum (Henket)
	Het gehele archief Wieger Bruin (BRUX), t.w. 188 archiefdozen, 29 rollendozen, 12 platte dozen, 1 grote koker				2007.34 Museum Hilversum Hilversum 03.11.2007 t/m 09.12.2007 'Uit de koker van Paul de Ley' 8 maquettes Paul de Ley, M918 Westerdokstrook, M921 Binnengasthuisstraat, M922 Witte Dorp, M923 Cuypersplein, M924 Studiostraat, M925 Schutterveld, M926 's-Gravesandplein, M927 Zwanenburgwal
2007.21	Van Abbe Museum	Eindhoven	01.10.2007 t/m 30.10.2007	'Het modernste plan voor Eindhoven'	
	12 ontwerpen (grootformaat) voor Eindhoven uit de archieven				
	BROX en BAKE				

A / COLLECTIE

A.3 ONDERZOEKSRESULTATEN BONAS

In 2007 zijn de volgende oeuverbeschrijvingen afgerond en gereed gemaakt voor de website:

A.J.N. Boosten (1893-1951)
 Th.J.J. Bosch (1940-1994)
 G.C. Bremer (1880-1949)
 H.A. Breuning (1901-1995)
 M. Brinkman (1873-1925) (was niet meer digitaal beschikbaar)
 W.M. Dudok (1884-1974) (de bibliografie is i.v.m. de omvang voorlopig alleen als lijst onder het essay ingevoerd)
 M.F. Duintjer (1908-1983)
 A.A. van Hemert (1891-1970)
 W. Lemei (1892-1945)
 P.J. Nagel (1921-1997)
 H.G.J. Schelling (1888-1978)
 H.W. Valk (1886-1973)
 B.N. de Vistarini (1891-onbekend)
 F.A. Warners (1888-1952)
 P.H. Weegels (1904-1966)

De volgende oeuverlijsten waren in 2007 in bewerking:

P.J.H. Cuypers (1827-1921) (moet worden aangevuld met de nieuwe gegevens die boven water zijn gekomen dankzij het onderzoek t.b.v. de Cuypers publicatie en tentoonstelling)

P.L. Kramer (1881-1961)
 Publieke Werken Amsterdam (wordt opgedeeld in lijsten per architect en een lijst 'anoniem')

Verschenen in de BONAS-boekenreeks:

H.W. Valk (1886-1973). Moderne bouwtechniek neoromantische esthetiek, drs Jan.M.M. van der Vaart. In februari gepresenteerd in boekhandel Heinen te 's-Hertogenbosch tijdens een mini symposium.

M.F. Duintjer (1908-1983). Strak, helder, open architectuur als drager van een nieuwe samenleving, Marylse van Bijleveld, Tonny Claassen m.m.v. Cindy Curré, en in maart gepresenteerd bij het architecten- en ingenieursbureau De Jong Gortemaker Algra in Rotterdam, opvolgers van het bureau Duintjer.

Paul De Ley (1943). Bouwen voor de buurt – op zoek naar context en continuïteit, Tonny Claassen, en in mei van 2007 gepresenteerd bij galerie ARCAM in Amsterdam, samen met een expositie over zijn werk.

In de BONAS boekenreeks verscheen bij het afscheid van 'founding father' Tjeerd Boersma een speciale bundel onder de titel *Tjeerd Boersma, laverend op koers*, waarin opstellen over architectuurhistorische onderwerpen van de hand van 35 auteurs die de afgelopen jaren met hem hebben samengewerkt.

Het boek *G.C. Bremer (1880-1949). Rijksbouwmeester*, Rosa Visser-Zaccagnini werd in oktober op de Technische Universiteit Delft gepresenteerd met een inleiding op zijn werk door Marie Thérèse van Thoor en Jo Coenen.

A / COLLECTIE

A.4 PUBLICATIES

Sanja Lap, *Het ontwerpproces bewaard : beknopt ABC archiveren voor architecten, ontwerpers en vormgevers*, Rotterdam, Amsterdam, Den Haag : NAI, Prensela.org, RKD, 2007

Hetty Berens, *P.J.H. Cuypers (1827-1921) Het complete werk*, Rotterdam, NAI-uitgevers, 2007.

Ellen Smit, 'Gekneed, geboetseerd en gegoten, Achtergrond en historie van de Rotterdamse raadhuismaquettes', *kM* (winter 2007)

Ellen Smit, Begeleiding van de publicatie in handboek VAI (zomer 2007) m.b.t. de restauratie van de Rotterdamse raadhuismaquettes

Petra van der Ree, 'Bibliotheek en archief van het Nederlands Architectuurinstituut', in: Roman Koot, Michiel Nijhoff, Saskia Scheltjens, *Kunstabibliotheken in Nederland. Tien korte schetsen*, Leiden 2007, blz. 156-169

Mariet Willinge, 'Interview with Michael Snodin, president of ICAM', *ICAM Print 2*, 2007, blz. 4-9
 Idem: 'Acquisition policy at the Netherlands Architecture Institute', *ICAM Print 2*, 2007, blz. 18-19

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.1 TENTOONSTELLINGEN NAI ROTTERDAM

PROGRAMMAOVERZICHT ZAAL 1

Schitterende Gebouwen. Architectuur van de Nacht

27 januari 2007 – 6 mei 2007
Curator: Saskia van Stein
Ruimtelijk ontwerp: Joyce Langezaal
Grafisch ontwerp: Thomas Buxo

Hoewel gebouwen en steden al in de zeventiende en achttiende eeuw respectievelijk aangelicht en verlicht werden door gaslantarens, fakkels of vuurwerk, was het pas eind negentiende eeuw, met de komst van stroom, dat de stad 's nachts tot leven kwam. Naast de functionele verlichting van straten en boulevards werd kunstlicht symbolisch aangewend om monumentale gebouwen in al hun dramatiek te tonen of de detaillering en sculpturale kwaliteit van de gevel te benadrukken. Later, met de opkomst van massaproductie en nieuwe bouwmaterialen, voegden ook lichtreclame en uitgelichte winkelalages zich in het straatbeeld. Door de introductie van de multimediale gevel in het stadsbeeld lijken de grenzen tussen kunst, commercie en architectuur tegenwoordig steeds verder te vervagen.

Dit en meer werd getoond in de indrukwekkende tentoonstelling over architectuur en (ver)licht(ing). Een chronologisch overzicht van kunstwerken en architectuur, waarin verlichte maquettes een bijzondere plaats innamen, lieten zien hoe de opvattingen over licht en stad en toekomst veranderd zijn sinds de uitvinding van elektriciteit.

Le Corbusier - De kunst van architectuur

26 mei 2007 – 2 september 2007
Curator: Stanislaus von Moos, Arthur Ruegg, Mateo Kries, Martien de Vletter
Ruimtelijk ontwerp: Dieter Thiel, Vitra Design Museum
Grafisch ontwerp: Thorsten Romanus, Vitra Design Museum

Le Corbusier (1887–1965) wordt beschouwd als de belangrijkste architect van de twintigste eeuw. Door zijn gebouwen, zijn boeken, maar ook door zijn opvallende voorkomen met vlinderdas en zwarte bril, drukte hij een stempel op ons beeld van de moderne architectuur en zelfs van moderne kunst in het algemeen. Ondanks alle kritiek waaraan zijn werk altijd heeft blootgestaan, oefent Le Corbusier tot op de dag van vandaag een onmiskenbare invloed uit op architectuur en stedenbouw. Daarom belichtte deze tentoonstelling Le Corbusier nadrukkelijk vanuit hedendaags perspectief, waarbij recente onderzoeksresultaten

werden meegenomen en werd geprobeerd recht te doen aan het onverminderd levendige debat over Le Corbusier. Tegelijkertijd was deze tentoonstelling bedoeld als introductie tot het werk van deze architect, met name voor de jongere generaties, voor wie Le Corbusier al deel uitmaakt van de geschiedenis van de twintigste eeuw. Dit project was een samenwerking met Vitra Design Museum Duitsland, Royal Institute of British Architects en de Fondation Le Corbusier. In het NAI beleefde de tentoonstelling haar première, daarna reisde de tentoonstelling naar Weil am Rhein en in 2008-2009 zal de tentoonstelling te zien zijn in Lissabon, Liverpool en Londen.

Cuypers. Architectuur met een missie

27 september 2007 – 3 februari 2008
Curator: Linda Vlassenrood
Ruimtelijk ontwerp: Joyce Langezaal met Krista van den Heuvel
Grafisch ontwerp: Vanessa van Dam en Corine Datema

De architect P.J.H. Cuypers (1827-1921), meester van de negentiende-eeuwse architectuur, staat in Nederland bekend om grote projecten als het Rijksmuseum (1876-1885) en het Centraal Station Amsterdam (1882-1889), maar ook om zijn enorme hoeveelheid kerken. Cuypers' architectuur en standpunten zijn nog altijd omstreden omdat hij positie koos in het debat over de betekenis van architectuur in relatie tot religie en gemeenschapszin. Een debat dat nog steeds actueel is. In de tentoonstelling in Rotterdam en in Maastricht kwam Cuypers' passie voor architectuur tot leven. In beide tentoonstellingen werd een dwarsdoorsnede uit het leven van Cuypers gemaakt. In Rotterdam besloeg die dwarsdoorsnede het jaar 1877 en in Maastricht het jaar 1897.

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.1 TENTOONSTELLINGEN NAI ROTTERDAM

PROGRAMMAOVERZICHT ZAAL 2

GeWoon Architectuur - Woonomgevingen uit de collectie van het NAI

Permanent
Curatoren: JaapJan Berg, Jean Paul Baeten, Martien de Vletter
Ruimtelijk ontwerp: 51N4E
Grafisch ontwerp: Mevis & Van Deursen

GeWoon Architectuur presenteert de ontwikkeling van een van de belangrijkste thema's in de Nederlandse architectuurgeschiedenis: wonen en woonomgevingen. Aan de hand van vier bestaande woonlandschappen en een imaginair utopisch landschap wordt de geschiedenis van twee eeuwen wonen in Nederland verteld. In dit verhaal passeren de Vondelstraat en Plan Zuid in Amsterdam, de naorlogse wederopbouw van Pendrecht in Rotterdam en het woningbouw-laboratorium Almere de revue. Deze tentoonstelling is geopend in 2004. In 2007 is de Engelse vertaling gemaakt van de Multimedialgids die de individuele volwassen bezoeker rondleidt door de tentoonstelling.

Moderniteit in de Tropen

2 maart 2007 – 11 juni 2007
Curator: Martien de Vletter
Ruimtelijk ontwerp: Joyce Langezaal
Grafisch ontwerp: NOVAK

In Nederlands-Indië is tussen 1890-1950 bijzondere architectuur tot stand gekomen die slechts bij weinigen bekend is. De schoonheid en helderheid van de architectuur, de toewijding van de architecten is slechts in fragmenten terug te vinden in het huidige Indonesië. In het overgebleven archiefmateriaal komen deze kwaliteiten echter goed naar voren. Opvallend aan de zeer diverse architectuur in Nederlands-Indië is de wijze waarop architecten inspeelden op de lokale omstandigheden en tradities toepasten in hun ontwerp. Voorbeelden daarvan zijn terug te vinden in het werk van A.F. Aalbers, F.J.L. Ghijsels en Liem Bwan Tjje. De archieven in het NAI van de architecten die in Nederlands-Indië werkzaam zijn geweest, zijn door toedoen van de geschiedenis zeer gefragmenteerd. Om die reden is gekozen om het werk te ordenen naar bouwtype. Zo is toch veel materiaal te zien geweest, van bekende en minder bekende Indische architecten. De tentoonstelling is onderdeel van een groter project dat het NAI in samenwerking met het KITLV in Leiden, de Professor Teeuwstichting, KITLV Press in Jakarta en het Pusat Dokumentasi

Arsitektur Indonesia organiseerde. Bij de tentoonstelling verscheen een publicatie, 'The Past in the Present' en organiseerde het PDAI een tentoonstelling in Indonesië over architectuur en stedenbouw van de 20e eeuw in Indonesië.

Icoon van het Modernisme. Van Doesburgs Aubette

12 juni 2007 – 1 oktober 2007
Curator: Anneke Abelakh
Ruimtelijk ontwerp: Joyce Langezaal
Grafisch ontwerp: Roger Willems

In Zaal 2 werden de tekeningen van café/dancing 'Aubette' in Straatsburg getoond, een van de hoogpunten uit het oeuvre van Theo van Doesburg. Vijftien grote tekeningen werden getoond, twee maquettes van het interieur, waarvan één op de indrukwekkende schaal 1:5. De maquettes zijn bruiklenen geweest van het Kröller-Müller Museum en het Van Abbemuseum. De Aubette was in verval geraakt en de tentoonstelling in het NAI moest dit bijzondere werk opnieuw in de schijnwerpers zetten. Met een handtekeningactie heeft het NAI het voor elkaar gekregen dat de Aubette in 2008 voor publiek open is gegaan.

De Verheerlijking van de Gouden Eeuw – A.A. Kok en de grachtengordel

12 oktober 2007 – 3 februari 2008
Curator: Anneke Abhelakh
Ruimtelijk en grafisch ontwerp: Marijke Cobbenhagen en Chantal Hendriksen

Originele foto's van restauratiearchitect A.A. Kok en zijn zoon Y. Kok werden op een eigenzinnige manier getoond. Vader en zoon Kok restaureerden meer dan honderd panden terug naar een 17de-eeuws ideaalbeeld en droegen daarmee in belangrijke mate bij aan het in stand houden van de door Amsterdam om culturele en commerciële redenen zorgvuldig gecultiveerde mythe van de Gouden Eeuw. Het tentoongestelde materiaal bestond uit manshoge reproducties van 30 originele foto's uit de collectie van het NAI.

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.1 TENTOONSTELLINGEN NAi ROTTERDAM

PROGRAMMAOVERZICHT ZAAL 3

GebouwGezichten

23 maart 2007 – 13 mei 2007

Curator: Kim Bouvy

Ruimtelijk ontwerp: Joyce Langezaal

Grafisch ontwerp: Hans Gremmen

Architectuur laat ons zien wie wij zijn en waar wij staan, in een wereld die door ons is bedacht en gecreëerd. Gebouwen vormen een weerspiegeling van de personen die ze hebben bedacht, ontworpen, bewoond en uiteindelijk weer afgebroken. Zij weerspiegelen onze ideeën over de wereld, onze behoeften, emoties en dromen. Wij geven gebouwen een gezicht en zij vormen ons 'thuis': een eigen plek die de moderne en almaar abstracter wordende wereld concreet en begrijpelijk kan maken.

Het NAi en Ballast Nedam riepen in oktober 2006 gezamenlijk fotografen jonger dan 35 jaar en woonachtig in Nederland op om hun portfolio's in te sturen voor de NAi/Ballast Nedam fotografieopdracht 'GebouwGezichten'. Uit de ruim 70 inzendingen werden door een selectiecommissie twaalf fotografen geselecteerd.

Dit project was een samenwerking met Ballast Nedam.

A Better World / Another Power

24 mei 2007 – 28 oktober 2007

Curator: Emiliano Gandolfi

Ruimtelijk ontwerp: Claus Wiersma

Grafisch ontwerp: Louis Luthi

Een andere wereld is mogelijk. Steeds meer kunstenaars en architecten geven in hun werk blijk van een hernieuwde maatschappelijke belangstelling en zoeken naar nieuwe instrumenten om de problemen van onze steden aan te pakken. Architectuur gaat voor deze activisten verder dan alleen het ontwerpen van gebouwen. Ze willen de behoeften van mensen en mogelijke samenlevingsvormen vaststellen en processen stimuleren die ons leven kunnen verbeteren. Het NAi liet werk van vier (groepen) architecten zien die dit in de praktijk brengen:

- Foundation for Achieving Seamless Territory (FAST),
- Santiago Cirugeda,
- Jeanne van Heeswijk en Dennis Kaspor en
- Center for Urban Pedagogy (CUP).

Deze tentoonstelling was onderdeel van de 3e Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam.

1:500. Ontwerp Heesterveld

17 november 2007 - 24 februari 2008

Curator: Saskia van Stein

Ruimtelijk ontwerp:

DOEPELJOUBERTSTRIJKERS

Grafisch ontwerp: Hans Gremmen

De Amsterdamse woonwijk Heesterveld werd vanaf 1978 in opdracht van de gemeente Amsterdam door architect Frans van Gool (1922) ontworpen. Een eenvoudig maar repetitief thema (vierkant) vormt de basis van een architectuur die voortkomt uit een functionele logica van het programma: wonen. Midden jaren negentig werd aan de hand van meerdere stuurgroepen, visies en masterplannen deelgebiedgewijs begonnen met een grootschalige herontwikkeling van de Bijlmermeer. Inmiddels is het noodzaak om oplossingen te vinden voor de relatie tussen privé en openbaar en de ruimtelijke oriëntatie van het gebied. Hoe kan een woonomgeving met een duurzame hoge kwaliteit worden vormgegeven? De vraag rijst in hoeverre architectuur en stedenbouw instrumenten kunnen zijn om sociale en maatschappelijke doelstellingen te bereiken? Deze vragen stonden bij de Ymere en NAi stimuleringsprijsvraag voor wonen en woonomgevingen 2007 centraal. Het project bestond uit een prijsvraag, die vooraf werd gegaan door een publiek debat, en bekroond werd met een prijsuitreiking in het NAi en de tentoonstelling in Zaal 3. Ook verscheen er een publicatie en in 2008 wordt hierover een Salon georganiseerd.

De onafhankelijke jury ter beoordeling van de inzendingen bestond uit: Jo Coenen (voorzitter), Manish Dixit, Machiel van Dorst, Prem Radhakishun, Jord den Hollander, Marlies Rohmer en Matthias Sauerbruch.

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.1 TENTOONSTELLINGEN NAi ROTTERDAM

PROGRAMMAOVERZICHT ZAAL 3/NEST

In Zaal 3 is vanaf 29 april 2005 ruimte voor een eenpersoonsgalerie 'NEST'. NEST is een eenvoudig vormgegeven 'parasite' van 15 m2, waar iedere zes weken een kunstenaar, architect of ontwerper autonoom werk toont. Het zijn persoonlijke en experimentele verkenningen van ruimte in de breedste zin van het woord, werk dat bijzonder genoeg is om niet over het hoofd te worden gezien. Curator: Saskia van Stein

NEST 13_Frank Havermans – De vierde verkenning

02 december 2006 - 14 januari 2007

'De Vierde Verkenning' is een langlopend project waar architect/kunstenaar Havermans vanuit stedenbouwkundige analyses van nieuw te ontwikkelen stedelijke gebieden, ruimtelijke denkmodellen laat ontstaan. Het project beslaat twee trajecten Vliissingen en Amsterdam. In het eerste traject worden de modellen op locatie ontwikkeld, dit gebeurt vanuit een gastatelier-situatie. In het tweede traject worden de modellen samen getoond. Zo ontmoeten verschillende steden elkaar in een ruimte in een andere stad.

NEST 14_Valérie Jouve - Time is working around Rotterdam

20 januari – 04 maart 2007

'Time is working around Rotterdam' is een korte film die de Franse fotografe Valérie Jouve (1964) maakte in opdracht van atelier HSL, ter gelegenheid van het hoge snelheidsstracé in Nederland. De film is een visuele 'railmovie' waarin de camera de toeschouwer in verschillende snelheden en ritmes meeneemt naar de stad Rotterdam en haar bewoners.

NEST 15_Willemien Bosch – Interior garden

10 maart – 22 april 2007

'Interior garden – Architecture of Vision' is de naam die Willemien Bosch (1980) gaf aan de landschapstuin die zij ontwierp voor het Spree-Insel in het centrum van Berlijn. In de zoektocht naar deze vierde dimensie is een ruimtelijk model ontwikkeld waarin verschillende sequenties in tijd en ruimte visueel met elkaar verbonden worden.

NEST 16_Jeroen Molenaar – City fragments

28 april – 24 juni 2007

Vanuit zijn atelier in Zwolle werkt architectonisch ontwerper Jeroen Molenaar (1979) aan bijzondere projecten die zich bevinden op het snijvlak van kunst, ontwerp en architectuur. In NEST exposeert hij een serie foto's waarin ritmes, patronen en composities die hij in de stad waarneemt, centraal staan.

NEST 17_Kilian Idsinga – Corporate colonialism

30 juni – 26 augustus 2007

De publieke ruimte wordt door mediamagnaten en de overheid steeds vaker omgedoopt tot eigendom en zo onttrokken aan het publieke gebruik ervan. Dit zogenaamde kolonialisieren van de publieke ruimte wordt in het project 'Corporate colonialism' van Kilian Idsinga (1971) aan het licht gebracht en alternatieven worden besproken om zo de discussie over dit fenomeen op gang te brengen. In NEST toont Idsinga een deel van zijn project.

NEST 18_Marielle Buitendijk – Stadium

1 september - 14 oktober 2007

Een belangrijke inspiratiebron voor het werk van Marielle Buitendijk (1976) is de architectuur van stadions. In NEST 18 is een aantal van haar schilderijen uit de serie 'Stadions' te zien. Buitendijk hanteert een spraytechniek waardoor de belijning onscherp is, 'out of focus'. Dit in combinatie met het zwart-wit, de grijs tinten en de aluminium ondergrond, geven de schilderijen het karakter van fotografie.

NEST 19_Edward Clydesdale Thomson – Observing construction

20 oktober – 02 december 2007

Edward Thomson (1982) onderzoekt in zijn fotografisch werk de relatie tussen de ruimte, degene die zich in de ruimte bevindt en de rol van de fotograaf hierin. In NEST 19 toont Thomson een binnenruimte waarbij hij de constructie van een kunstmatige realiteit en van de fotografische weergave onderzoekt, evenals de relatie tussen ruimte, schaal, fotograaf en onderwerp.

NEST 20_Georg Bohle - De derde stad

08 december 2007 - 20 januari 2008

Het bewegen van mensen tussen bestemmingen vindt in veel grote steden bovengronds en ondergronds plaats. Het ondergrondse metro-systeem onttrekt zich aan de omstandigheden die bovengronds de mens zijn maat geven. In de metro verliezen we onze oriëntatie in de stad. Boven de grond wordt ons referentiekader daarentegen bepaald door gebouwen, personen, objecten en de manier waarop wij ons hierlangs bewegen. In de animatiefilm getiteld 'De derde stad' verbeeldt Georg Bohle in beweging de vervlechting van deze twee werelden.

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.1 TENTOONSTELLINGEN NAi MAASTRICHT

Kolommenzaal

New Faces in European Architecture

02 september 2006 – 21 april 2007

Curator: Saskia van Stein

Ruimtelijk ontwerp: Satya van Heummen

i.s.m. Saskia van Stein

Grafisch ontwerp: Stout/Kramer

Met de openingstentoonstelling 'New Faces in European Architecture: David Adjaye, Jürgen Mayer H., PLOT = BIG + JDS, SeARCH', presenteerde het NAi Maastricht vanaf 3 september 2006 in de Kolommenzaal een avant-garde van (jonge) Europese architecten. Elk van deze architecten profileert zich in eigen land en internationaal met opmerkelijke ontwerpen voor zowel woningbouw als culturele utiliteitsbouw en zet daarmee een nieuwe standaard voor architectuur in Europa. Met de tentoonstelling 'New faces in European Architecture' wilde het NAi Maastricht laten zien hoe een nieuwe generatie Europese architecten de basiselementen van de moderne, publieke architectuur (vorm, ruimte, beeld en gestalte) gebruikt als bouwstenen voor onze complexe samenleving. David Adjaye (Londen), SeARCH (Amsterdam), Jürgen Mayer H. (Berlijn) en PLOT=BIG+JDS (Kopenhagen) toonden een geselecteerd aantal projecten waarin hun Noord-Europese ontwerp-houding zichtbaar werd.

Bogenzaal

De Eetbare Stad

03 maart 2007 – 22 juni 2007

Curator: Debra Solomon, Hans Ibelings

Ruimtelijk ontwerp: EventArchitectuur, i.s.m.

Hans Engelbrecht en Margriet Visser

Grafisch ontwerp: Experimental Jetset

In het kader van de eerste Bipolis, een manifestatie over creatieve industrie waarbij per keer twee steden binnen de Euregio als voortrekker fungeren, hebben ditmaal het NAi Maastricht, Z33 in Hasselt en Het Domein in Sittard een samenwerkingsproject georganiseerd rond het thema voedsel, met als overkoepelende werktitel 'Food for Thought / Thoughts on Food'. Bipolis is een initiatief van de Provincie Limburg. De tentoonstelling in het NAi Maastricht heette 'De Eetbare Stad' en bestond uit een grotendeels eetbare tentoonstelling over stedelijke landbouw, zelfvoorzienende steden, food miles en gesloten voedselketens, en een programma van lezingen, films en een excursie. Dit in het uitdrukkelijke

befes dat vormgeving ver voorbij het domein van 'design' strekt en niet alleen productvormgeving, maar bijvoorbeeld ook allerlei, vrijwel onzichtbare diensten omvat. Binnen 'De Eetbare Stad', werd ingegaan op de wijze waarop wij de productie, distributie en consumptie van voedsel hebben vormgegeven.

Michele De Lucchi. Casette a forma di casa

06 november 2007 - 16 november 2007

'Casette a forma di casa' toonde 20 uit hout vervaardigde architectonische modellen, schetsen en foto's van De Lucchi. Deze tentoonstelling bracht een onderdeel van de meer autonoom artistieke ambitie van De Lucchi onder de aandacht. Het was tevens de eerste activiteit in het kader van 'The Great Indoors Award 2007', een nieuwe internationale designprijs in meerdere categorieën. De motivatie van De Lucchi voor de 'casette' (kleine huizen) vond hij in zijn behoefte om naast zijn professionele werk zijn emotie de vrije ruimte te geven op een meer experimenteel vlak. Hoewel de modellen nog geen directe toepassing in het professionele werk van De Lucchi hebben, vormen ze voor hem wel een bron van inspiratie door hun eenvoud, grove vormen en natuurlijkheid. De tentoongestelde architectonische modellen staan centraal in het boekje '12 racconti con casette' (12 verhalen met kleine huizen) dat De Lucchi in 2005 schreef. Het korte, maar krachtige project van Michele De Lucchi is een gezamenlijk initiatief van het NAi Maastricht en woningfonds Vesteda.

Kolommenzaal/Bogenzaal

Jean Prouvé.

De Poëzie van het Technisch Object

12 mei 2007 - 2 september 2007

Curator: Bruno Reichlin, Franz Graf

Adviseurs: Catherine Coley, Catherine Dumont

d'Avot, Catherine Prouvé

Ruimtelijk ontwerp: Dieter Thiel

Grafisch ontwerp: Thorsten Romanus, Vitra

Design Museum

Grafisch ontwerp publiciteitsuitingen:

Experimental Jetset

Jean Prouvé ontwikkelde zich tot één van de grootste ontwerpers van de twintigste eeuw. Uit zijn verbeelding ontsproot een aantal van de meest toonaangevende gebouwen en meubelstukken. Het zijn stuk voor stuk krachtige iconen die opvallen door hun eenvoud, soberheid en

constructie. Bekende gebouwen van Jean Prouvé zijn het plaatmetalen luchthavengebouw van Rolland Garros (1936), het Palais Omnisports van Bercy nabij Parijs (1979 - 1984) en zijn eigen karakteristieke woonhuis in Nancy (1954). De overzichtstentoonstelling is door Vitra Design Museum in Weil am Rhein in samenwerking met het Design Museum Akihabara in Tokio en het Deutsches Architektur Museum in Frankfurt ontwikkeld. Voor de presentatie in Maastricht heeft Christoph Seyferth (Keulen, 1966) een bijzonder tentoonstellingsmodel ontworpen, waarbij door het gebruik van aluminium staalplaat een fysieke en esthetische relatie is gelegd tussen de wijze van presentatie en het oeuvre van Prouvé. Het eindresultaat bood een verleidelijke toegang tot het werk van Jean Prouvé.

P.J.H. Cuypers. Architectuur met een missie

27 september 2007 - 3 februari 2008

Curator: Linda Vlassenrood

Ruimtelijk ontwerp: Joyce Langezaal met

Krista van den Heuvel

Grafisch ontwerp: Vanessa van Dam en

Corine Datema

De architect P.J.H. Cuypers (1827-1921), meester van de negentiende-eeuwse architectuur, staat in Nederland bekend om grote projecten als het Rijksmuseum (1876-1885) en het Centraal Station Amsterdam (1882-1889), maar ook om zijn enorme hoeveelheid kerken. Cuypers' architectuur en standpunten zijn nog altijd omstreden omdat hij positie koos in het debat over de betekenis van architectuur in relatie tot religie en gemeenschap. Een debat dat nog steeds actueel is. In de tentoonstelling in Rotterdam en in Maastricht kwam Cuypers' passie voor architectuur tot leven. In beide tentoonstellingen werd een dwarsdoorsnede uit het leven van Cuypers gemaakt. In Rotterdam besloeg die dwarsdoorsnede het jaar 1877 en in Maastricht het jaar 1897.

**B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE
PRESENTATIEACTIVITEITEN**
B.2 LEZINGEN EN DEBATTEN NAi ROTTERDAM

11-01-2007	Boekpresentatie 'Mediapolis - Popular Culture and the City' met Floris Alkemade, SiebeThissen en Studio Popcorn	22-03-2007	David Bannister (Londen) Openbaar Vervoer, een opgave voor de Zuidvleugel van de Randstad in vijf fenomenen
14-01-2007	Hielkje Zijlstra. Veel en Rationeel: Bouwen in Nederland van 1940 - 1970	29-03-2007	Joop van Stigt: Bouwmeester met Draagvlak
18-01-2007	Joop van Stigt. Bouwmeester met Draagvlak	01-04-2007	Francois Claessens: De Duitse Stadsbouwkunst rond 1900
25-01-2007	Voorbezichtiging Architectuur van de Nacht voor de Vrienden vereniging	05-04-2007	Metropolis - Meteroporisu double bill (Fritz Lang, VS 1926 and Rintaro, Japan 2002)
26-01-2007	David E. Nye. A Prelude to Architecture of the Night	12-04-2007	Anna Vos (Bouwfonds MAB Development), de ontwikkelaar van 'De Rotterdam'
28-01-2007	Luminaries (i.s.m. IFFR)	14-04-2007	Uitvoering 'Het uur waarop wij niets van elkaar wisten' Peter Handke door het RCTH
29-01-2007	Luminaries (i.s.m. IFFR)	19-04-2007	De architectuurkritiek in Nederland, bestaat zij nog?
30-01-2007	Luminaries (i.s.m. IFFR)	21-04-2007	Uitvoering 'Het uur waarop wij niets van elkaar wisten' door het RCTH
01-02-2007	Boekpresentatie 'Jakarta Megalopolis' en lezing door Agung Hujatnika	28-04-2007	Uitvoering 'Het uur waarop wij niets van elkaar wisten' door het RCTH
08-02-2007	1:500- Woonomgevingsdebat: Jo Coenen, Maurits Klaren, Marlies Rohmer en anderen	03-05-2007	De aannemer Marlon Huysmans, Slavenburg
11-02-2007	Dirk van der Heuvel 'Fragmenten van Utopia: over Alison en Peter Smithson'	08-05-2007	Volkskrant-debat (samenwerking) Ruimtelijke Agenda
14-02-2007	Studentensalon	10-05-2007	Michael Schwarze-Rodrian en Maaïke van Stiphout, Groen
15-02-2007	George Henkens (Aransohn), constructeur van Nationale Nederlanden	24-05-2007	Voorbezichtiging Le Corbusier en WIMBY! Voor Vrienden NAi, Vrienden Boijmans, Vrienden WIMBY!
22-02-2007	Gilles Clemente (Parijs): Groen, een opgave voor de Zuidvleugel van de Randstad in vijf fenomenen	26-05-2007	Le Corbusier, Stanislaus von Moos, introductie op de tentoonstelling 'The Art of Architecture'
01-03-2007	Wie bestiert het Groene Hart? Het laatste Metropolitan Debat, onder regie van Dirk Frieling	27-05-2007	Le Corbusier's orphans
06-03-2007	Kolom 6: Structuur, Olafur Eliasson	28-05-2007	Excursie Hoogvliet/Pendrecht (voor pers en gasten) en bezoek WIMBY! en Le Corbusier
08-03-2007	Realities: United, The Pixelated Skin	28-05-2007	Open! Strategies for a better world met CUP, FAST, Totolab, Santiago Cirugeda en Jeanne van Heeswijk
11-03-2007	Christian Bertram 'Duitse invloeden op de Nederlandse invloeden in de negentiende eeuw'	29-05-2007	Activism! Strategies for a better world. Thema avond 'A better world' met CUP, Torolab en Cirguda
15-03-2007	Paul van Bergen (DGMR Bouwfysica) De bouwfysicus van De Brug	31-05-2007	Stefano Boeri en Jan Kolen, Identiteit, een opgave voor de Zuidvleugel van de Randstad in vijf fenomenen
16-03-2007	Back to school (OASE 72), Ton Venhoeven en Bart Verschaffel	01-06-2007	Peter Sellars
18-03-2007	Vedute: nieuwe ruimtelijke manuscripten. Met bijdragen van: Vincent Icke, Bas Princen, Florentijn Hofman, Job Smeets, Frank Halmans, Conny Janssen, Marcel Smets en Mels Crouwel	04-06-2007	Le Corbusier's classics: Dick van Gameren & Kersten Geers

**B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE
PRESENTATIEACTIVITEITEN**
B.2 LEZINGEN EN DEBATTEN NAi MAASTRICHT

06-06-2007	Empowerment (WIMBY!) Stedelijk vernieuwingsdebat (o.m. directeuren drie corporaties)	12-04-2007	Juliëtte Bekkering, Monica Adams
07-06-2007	Bob Yaro en Geert Teisman, Governance	11-05-2007	Mels Crouwel, Marcel Smets
12-06-2007	De Opdrachtgever van de stad: Karakus (wethouder Rotterdam)	23-06-2007	Symposium: Fritz Haeg, Debra Solomon, Eva Landsmeer
14-06-2007	Edward Soja en Arnold Reijndorp, Edge Cities	01-09-2007	Prof. Ir. Max Risselada, Prof. Dr. Peters Schulzer
22-06-2007	1:500 Woonomgevingsdebat 2 en uitslag eerste ronde	18-10-2007	Linda Vlassenrood
30-08-2007	Jose Oubriere: On Le Corbusier and Firminy	08-11-2007	Aart Oxenaar
05-09-2007	Monumentenlezing	22-11-2007	Régis de la Haye
06-09-2007	Sponsorborrel AM	17-11-2007	The Great Indoors, Europese designprijs, symposium met Mark Wigly, Fabio Novembre, Hella Jongerius, Jürgen Mayer, Li Edelkoort
20-09-2007	N470-debat 'Ik ben de Weg', Hoe natuurlijk kan Nederland zijn? O.l.v. Bas Heijne		
21-09-2007	Voorbezichtiging Vrienden NAi Cuypers		
27-09-2007	Matthias Sauerbruch 'Sense and sensibility'		
01-11-2007	slotmanifestatie Atelier Zuidvleugel		
08-11-2007	Sjoerd Soeters		
11-11-2007	Mariette van Stralen: Wijdeveld		
15-11-2007	Gebouwen beveiligd tegen terrorisme, Tim de Boer (eerste Bakema Fellow)		
16-11-2007	Einddebat 1:500 Woonomgevingsprijsvraag en prijsuitreiking		
25-11-2007	De wereld binnen handbereik, Loes van Harreveld (i.h.k. Cuypers)		
29-11-2007	N470-debat 'Ik ben de Weg', Hoeveel werkelijkheid kan de kunst verdragen? O.l.v. Bas Heijne		

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.3 PUBLICATIES

The Past in the Present

Redactie: Peter Nas, Martien de Vletter
Vormgeving: NOVAK
Uitgever: NAI Uitgevers

Blikveld. 1:500 ontwerp Heesterveld

Redactie: Ineke Brunt, Saskia van Stein
Vormgeving: Hans Gremmen
Uitgever: NAI Uitgevers

P.J.H. Cuypers

Redactie: Hetty Berens
Vormgeving: Piet Gerards, Amsterdam
Uitgever: NAI Uitgevers

Architectuurbulletin

Vanaf 2006 verschijnt het ArchitectuurBulletin. Het Bulletin is de opvolger van de Architectuurkrant en geeft een grotere verdieping in de onderwerpen die in het NAI een plek hebben. Lezingen, tentoonstellingen, onderzoek in de studiezaal kunnen aanleiding zijn voor een journalistiek essay. Het Bulletin wordt uitgegeven in samenwerking met de Vereniging Vrienden van het NAI. In 2007 kwamen twee nummers uit.

B / TENTOONSTELLINGSPROGRAMMA EN OVERIGE PRESENTATIEACTIVITEITEN

B.4 OVERIGE ACTIVITEITEN

Internationaal Film Festival Rotterdam 2007

27 januari 2007 – 4 februari 2007
In het kader van het IFFR 2007 organiseerde het NAI een filmprogramma in het auditorium. De thematiek was gekoppeld aan de tentoonstelling 'Architectuur van de Nacht'. Daarnaast werd in Villa Sonneveld 'Villa Photon' georganiseerd: een presentatie van de werken van Schöfer. Zie ook onder Sonneveld.

ModeMarché

22 april 2007
Jonge Nederlandse ontwerpers lieten tijdens modeshows in het NAI hun nieuwe collectie zien.

Het uur dat wij niets van elkander wisten

14, 21, 28 april 2007
Onder de arcade van het NAI speelde amateur-theatergezelschap RCTH een stuk van Peter Handke. Het stuk was vrij toegankelijk voor publiek.

Excursie Pendrecht en Hoogvliet

28 mei 2007
In samenwerking met WIMBY! organiseerde het NAI een busexcursie naar genoemde gebieden.

Parade

21 juni 2007 – 1 juli 2007
Het begint een traditie te worden om de Parade te openen in en vooral om het NAI. Ook in 2007 streek de Parade neer op het terrein van het NAI en daarbuiten. Twee weken lang waren er voorstellingen te zien.

Verborgten Tuinen

8 juni 2007 – 10 juni 2007
In de tuin van Huis Sonneveld werden speciale picknicks georganiseerd.

Dag van de Architectuur

22 juni 2007 – 24 juni 2007
In het kader van de Dag van de Architectuur, vond in Huis Sonneveld 'Verhalenderwijs' plaats. Ieder half uur werden bezoekers getraakteerd op een verhaal over een bijzonder huis. Ook was in dit kader het Open Maquette Depot gratis toegankelijk (net als het NAI), en werd op 22 juni het debat over de vernieuwing van Heesterveld in de Bijlmer gehouden. Dit laatste in samenwerking met Ymere.

Open Monumentendagen

8 september 2007 – 9 september 2007
Tijdens de Open Monumentendagen werden speciale rondleidingen door het Huis Sonneveld gegeven.

C / INTERNATIONALE ACTIVITEITEN

C.1 REIZENDE TENTOONSTELLINGEN

Spectacular City. Photographing the Future

27 januari 2007 – 6 mei 2007
NRW Forum, Düsseldorf
Curator: Emiliano Gandolfi
Ruimtelijk ontwerp: Klaus Wiersma
Grafisch ontwerp: Corinne Datema

Vandaag de dag wordt de beste architectuur niet gebouwd, maar afgedrukt en bewonderd vanaf glossy afbeeldingen. Grote lyrische foto's verbeelden stedelijke landschappen, iconische gebouwen en desolate interieurs vol van mogelijkheden en schoonheid. Het NAI toonde de beste werken in het NAI en daarna in NRW Forum.

Zien is Weten

1 februari 2007 – 1 april 2007
Zuiderkerk, Amsterdam
Curator: Martien de Vletter
Ruimtelijk ontwerp: Event Architectuur
Grafisch ontwerp: Hansje van Halem

Goede architecten bedenken niet alleen steden, ze verbeelden die ook. Ze zien de verbeelding van steden, vanuit de positie waarin ze het overzicht hebben op de metropool met een goede neus voor het toekomstig perspectief. Uniek in de wereld is de wijze waarop Nederlandse architecten al heel lang de stad als een complete omgeving verkennen en ontwerpen. De perspectieftekening laat dat zien. Met bijzondere (Amsterdamse) perspectieftekeningen uit de collectie van het NAI werd de inzending voor de 10e Internationale Architectuur Biënnale in Venetië samengesteld en opnieuw getoond in De Zuiderkerk in Amsterdam. De tentoonstelling werd geopend door de burgemeester van Amsterdam, Job Cohen.

Hungry Box. De eindeloze interieurs van MVRDV

25 mei 2007 – 25 juli 2007
New Benaki Museum, Athene

Het succes van 'Hungry Box. Endless Interiors by MVRDV' deed het NAI besluiten de tentoonstelling in 2006 te restaureren en aan te vullen. Vier nieuwe projecten werden toegevoegd (Frosilo's in Kopenhagen, Mirador in Madrid, Matsudai in Japan en De Boekenberg in Spijkenisse). Het oude concept werd bijgewerkt en aangepast en werd in Athene met veel succes getoond.

C / INTERNATIONALE ACTIVITEITEN

C.1 REIZENDE TENTOONSTELLINGEN

Behind the Curtains, NRA

25 november 2006 – 6 mei 2007

Museum Hilversum

Curator: Suzanne Mulder

Ruimtelijk ontwerp: Neutelings Riedijk

Architecten

Grafisch ontwerp: Neutelings Riedijk Architecten

Deze tentoonstelling belichtte de sculpturale, narratieve en zintuiglijke kwaliteiten van het werk van Neutelings Riedijk Architecten aan de hand van een selectie van 15 gebouwen uit de periode 1992 – 2003. De architecten gaven in een video toelichting op hun werk- en denkwijze. De internationale tournee werd afgesloten in Museum Hilversum.

Stedelijke Implosies

1 juni 2007 – 31 juli 2007

Triennale Lissabon

Curator: Hans Ibelings

Ruimtelijk ontwerp: RED, Barcelona

Grafisch ontwerp: Arjan Groot

Haaks op de 'verrommeling' van het Nederlandse landschap door de uitdijende verstedelijking staat een proces dat kan worden gekarakteriseerd als een implosie van de stad. Want terwijl de stedelijke expansie door de decentralisering van de ruimtelijke ordening niet meer in banen lijkt te leiden, vindt op veel plaatsen binnen de bestaande stad een tegengestelde beweging plaats van verdichting en intensivering. Het NAI opende bij de Biennale in Lissabon een tentoonstelling over dit onderwerp.

Tangible Traces

10 november 2007 - 16 december 2007

Internationale Architectuur Biennale Sao Paulo

Curator: Linda Vlassenrood

Ruimtelijk ontwerp: Studio Makkink & Bey

Grafisch ontwerp: Hansje van Halem

Hoe krijgen architectuur en design betekenis in een wereld die steeds uniformer wordt als gevolg van globalisering, standaardisatie en vercommercialisering? Door het omarmen van onmoderne begrippen als vakmanschap, traditie en context. Deze begrippen zijn de bindende schakels tussen het werk van architectenbureau Onix, ruimtelijk vormgever Frank Havermans, stofontwerpster Claudy Jongstra, modeontwerper Alexander van Slobbe en industrieel vormgeefster Hella Jongerius. In hun oeuvre worden diepere

betekenislagen aangeboord door een hernieuwde aandacht voor het detail, ambachtelijke technieken, gewone materialen en improvisatie. Hoewel een zweem van nostalgie aan de projecten kleeft, is het duidelijk van deze tijd door de incorporatie van de allerlaatste technologieën en een onmiskenbaar Nederlands conceptuele visie.

C / INTERNATIONALE ACTIVITEITEN

C.2 DEBATES ON TOUR

01-02-2007

KÉK (Hungarian Contemporary Architecture Centre), Budapest, Hongarije

Over: sociale woningbouw

Met: Noud de Vreeze, Oliver Thill, Bernadett Bedöcs, Peter Bach

09-02-2007 tot 11-02-2007

Colegio Oficial de Arquitectos de Canarias (COAC), Tenerife, Spanje

Over: ontwikkelingspatronen en dichtheid in de woningbouw

Met: Branimir Medic, Jacob van Rijs, Virgilio Gutiérrez, Juan Manuel Palerm, Walter Beltrán, Nick Mc Mahon, Roger Riewe, José Luis Zurita. Onder leiding van: Hans Ibelings en Fernando Menis

18-05-2007 tot 20-05-2007

MAXXI, Rome, Italië

Over: het supermodernisme in Nederland en Italië

Met: Kamiel Klaasse, Oliver Thill, Haiko Meijer, Wouter Vanstiphout, laN Office, Dogma Office, Gruppo A12 en Baukuh. Onder leiding van: Roemer van Toorn en Gabrieli Mastigli

31-05-2007

The Lighthouse, Glasgow, Schotland

Over: Designcity

Met: Gerry Grams, Jeanne van Heeswijk, Agnes Wijers, Jonathan Charley, Alan Pert, Ursula Baus, Werner Sewing

22-06-2007

NAi Maastricht, Nederland

Over: De eetbare stad

Met: Marleen Kaptein, Martijn Verkuijl, Daan Jossee, Fritz Haeg. Onder leiding van: Guus Beumer

18-10-2007 tot 20-10-2007

Debates on tour, Kroatië

Over: Steden aan de kust

Met: Maurice Nio, Don Murphy, Hans Ibelings, Sasa Randic, Sasa Begovic, Hrvoje Njiric

08-12-2007 en 10-12-2007

School of Architecture and Planning (SPA), New Delhi, India

Kamla Raheja Vidyanidhy Institute of Architecture and Environmental Studies (KRVA), Mumbai, India

Over: Indiase architectuur op het kruispunt

Met: Ole Bouman, Neersa Tiku, Anirudh Paul, Rohan Shivkumar

C / INTERNATIONALE ACTIVITEITEN

C.3 BEZOEKERSPROGRAMMA'S

Internationale bezoekers

Naam	Organisatie	Land	Periode
Amir Sidharta	-	Indonesië	23 tot 28-01-2007
Marlene Yurgel	University Sao Paulo	Brazilië	27-02-2007
Ulrike Rose	Europäisches Haus der Stadtkultur	Duitsland	5 tot 7-03-2007
Katja Assmann	Europäisches Haus der Stadtkultur	Duitsland	5 tot 7-03-2007
Peter Ködderman	M: Ai	Duitsland	5 tot 7-03-2007
Marta Malé-Aleman	ReD, Research and Design	Portugal	17 tot 19-03-2007
José Pedro Sousa	ReD, Research and Design	Portugal	17 tot 19-03-2007
Edward Soja	UCLA	Amerika	14-06-2007
Leila Sterenberg	TV Globo	Brazilië	21 tot 28-05-07
Bob Yaro	Regional Plan Association	VS	7 tot 08-06-2007
Stanislaus von Moos	Vitra Design Museum	Duitsland	22 tot 27-05-2007
Arthur Rugg	Vitra Design Museum	Duitsland	22 tot 27-05-2007
Vincent Cassar	Ministry Urban Development and Roads	Malta	26 tot 30-06-007
Keith Cole	KTP Council member	Malta	26 tot 30-06-007
Antoine Zammit	KTP Council member	Malta	26 tot 30-06-007
Danica Mifsud	KTP Communications Officer	Malta	26 tot 30-06-007
Rick Lowe		VS	01 tot 02-10-2007
Bert Theis	Office for Urban Transformation	Italië	18 tot 19-10-2007
Erlend Blakstad	Architect Fantastic Norway	Noorwegen	18 tot 19-10-2007
Sandra Andrea O'Connell	Editor Architecture Ireland and HOUSE	Ierland	02 tot 04-12-2007
Mirko Zardini	CCA	Canada	19 tot 22-12-2007

D / BEZOEKERSAANTALLEN

	2006	2006	2006	2007	2007	2007
	NAi R.	NAi M.	Totaal NAi	NAi R.	NAi M.	Totaal NAi
Januari	6.359		6.359	8.317	776	9.093
Februari	7.417		7.417	8.314	562	8.876
Maart	15.464		15.464	14.560	1.124	15.684
April	8.944		8.944	8.277	502	8.779
Mei	8.562		8.562	11.333	1.205	12.538
Juni	8.651		8.651	16.778	682	17.460
Juli	9.028		9.028	14.156	599	14.755
Augustus	8.109		8.109	17.796	779	18.575
September	8.066	2.896	10.962	9.462	991	10.453
Oktober	10.233	1.052	11.285	9.407	1.585	10.992
November	10.148	1.024	11.172	10.112	1.868	11.980
December	7.056	1.169	8.225	6.226	1.230	7.456
Totaal	108.037	6.141	114.178	134.738	11.903	146.641

	2006	2007
Totaal Huis Sonneveld	25.691	32.049
Totaal NAi Web-site	544.251	414.035
Totaal NAi Maastricht Web-site	2.965	6.618
Totaal Tentoonstellingen binnenland	114.178	146.641
Totaal Tentoonstellingen Buitenland	237.048	136.930

E / EXPLOITATIEREKENING 2007

	werkelijk 2007	begroting 2007	werkelijk 2006
BATEN			
Opbrengsten			
1. Directe opbrengsten	1.587.419	2.634.882	658.306
2. Indirecte opbrengsten	1.138.648	359.082	773.730
	2.726.067	2.993.964	1.432.036
Bijdragen			
3. Subsidie ministerie van OCW	5.383.243	4.977.663	5.216.841
3. Subsidie ministerie van OCW inz. European	163.851	157.944	160.321
3. Subsidie ministerie van VROM	340.000	340.000	340.000
3. Subsidie VROM inzake European	45.000	45.000	45.000
3. Subsidie Provincie Limburg	201.312	100.000	97.610
4. Overige subsidies, rijksoverheid	139.100	0	576.657
4. Overige subsidies, gemeente Maastricht	100.000	100.000	100.000
4. Subsidie gemeenten	15.000	0	92.633
4. Overige subsidies	365.150	0	256.417
5. Overige bijdragen	146.993	35.500	512.153
5. Subsidies NAI Maastricht	0	-92.211	0
Totale bijdragen	6.899.649	5.663.896	7.397.632
Som der baten	9.625.716	8.657.861	8.829.668
LASTEN			
6. Lonen en salarissen	3.192.477	3.073.225	2.878.996
7. Sociale lasten	367.174	300.189	323.674
8. Pensioenlasten	334.850	314.456	267.911
9. Afschrijvingen op immateriele en materiele vaste activa	475.855	460.292	426.420
10. Materiele activiteitenlasten	3.374.311	2.763.346	3.034.285
11. Overige bedrijfslasten:			
Huisvestingskosten	899.600	1.018.440	806.531
Kantoorkosten	540.832	425.770	452.892
Publiciteitskosten	66.775	72.000	50.974
Diverse personeelskosten	217.018	148.492	225.401
Som der lasten	9.468.892	8.576.210	8.467.084
Saldo uit gewone bedrijfsuitoefening	156.824	81.651	362.584
12. Rentebaten	57.336	0	37.843
Rentelasten in huisvesting	-45.378	-45.378	-56.723
Saldo rentebaten en -lasten	11.958	-45.378	-18.879
Exploitatieresultaat	168.782	36.273	343.705

F / SPONSORING EN SUBSIDIES

		2007
Sponsorgelden tentoonstellingen		
GeWoon Architectuur 2007	Vestia	25.000
Architectuur van de nacht Le Corbusier	Philips Lighting Bouwfonds MAB Dura Vermeer AM Wonen Vitra	120.000 15.000 25.000 100.000 10.000
Cuypers	Volker Wessels NS Poort 2 anonieme fondsen Ymere	25.000 50.000 17.500 15.515
Ymere, tentoonstelling Amsterdam GebouwGezichten	Ballast Nedam	75.000
Totaal sponsoring tentoonstelling Rotterdam		453.015
De eetbare stad (Food, NAI M)	Provincie Limburg	90.750
Sponsorgelden tentoonstellingen NAI M.		
Michèle de Lucchi Jean Prouvé Cuypers in NAI M.	Vesteda Vesteda Vitra	8.665 100.000 7.500
Totaal		116.165
Sponsorgelden overige activiteiten		
Architectuur Bulletin	Dura Vermeer HD Projectontwikkeling Bouwfonds MAB	2.500 2.500 2.500
Theater: Het uur waarop wij niets Rotterdam Mooier Dan	Dura Vermeer TCN	3.000 25.000
Subtotaal		35.500

Bijdrage Landelijk CKV project Spacesoup

Nog te besteden subsidie voorgaande jaren		13.153
Subsidie Sfa (max. € 50.000)		40.000
Opbrengst lesmateriaal		997
Eigen bijdrage NAI		10.000
Totaal Spacesoup		64.150
Bijdrage Stichting Prensela		10.000
Gewoon Architectuur (Vaste opstelling)	Vestia	25.000
Ymere		250.000
Webtentoonstelling Beeldkwaliteit vd haven	World Port Center/Havenbedrijf	65.900
Algemene Sponsoring		2007
NAi Algemeen		
Bank Giro Loterij		300.000
Com Wonen		100.000
Totaal algemene sponsoring		400.000
NAi Circle		279.125
NAi Maastricht		
Servatius		11.000
Woonpunt		11.000
Vesteda		54.408
Dura Vermeer		0
RO Groep		25.000
Nouvelle		25.000
3W		25.000
Totaal algemene sponsoring NAi M.		151.408

Overige rijksoverheid

HGIS-C	Internationale bezoekers 2007 (max. toezegging € 39.100)	39.100
HGIS-C	Le Corbusier	100.000
Totaal		139.100
4.2 Subsidie gemeenten		
Dienst Kunst en Cultuur Rotterdam	A Better World / Another Power	15.000
4.3 Overige subsidies		
Raadhuismaquettes	Mondriaanstichting (max. toezegging € 47.400)	22.000
Moderniteit in de Tropen	Mondriaanstichting (max. € 25.000)	25.000
Risicoanalyse	Mondriaanstichting (max. € 5.875)	4.700
Brochure Vormgevingsarchieven	Mondriaanstichting	5.625
Le Corbusier	Bouwfonds MAB	35.000
	Volkskracht	25.000
Moderniteit in de Tropen	Prins Bernhard Fonds	24.000
Moderniteit in de Tropen (max. € 45.000)	Sfa/HGIS-C	45.000
Debates on tour 2006/7	Sfa/HGIS-C	9.000
Debates on tour 2007/8	Sfa/HGIS-C	5.000
Tangible Traces	Sfa/HGIS-C	70.000
Max. toezegging totaal 2007 Sfa € 150.000)		
Urban Implosions	Sfa/HGIS-C	45.000
Newer Orleans, afrek. 2006	Sfa/HGIS-C	8.583
Dynamic City, afrek. 2006	Sfa/HGIS-C	16.000
Informatieplan NAI	Senter Novem (max. toezegging € 29.570)	17.742
Theater: Het uur waarop	Fonds voor Amateurkunst en Podiumkunst	6.000
Theater: Het uur waarop	Erasmusstichting	1.500
Totaal overige subsidies		365.150
Bijdrage Vereniging Vrienden van het NAI		
Moderniteit in de Tropen		10.000
Bijdrage programmaboekje mei		2.500
Promotie Multimedia Guide		500
Het Bulletin		11.250
Totaal		24.250

Diverse bijdragen

Theater: Het uur waarop	Rotterdam Festivals	5.000
Le Corbusier	Rotterdam Festivals	10.000
De wereld van Witte de With (M. Herzka)	Rotterdam Festivals	3.144
Rotterdam Mooier Dan!	Rotterdam Festivals	16.000
	(Max. € 20.000 toegezegd)	
A Better World	Internationale Architectuuriennale Rotterdam	5.000
Cuypers project	Rotterdam Marketing flyers, vijfdeoek	5.050
Raadhuismaquettes	Stichting Job Dura Fonds	2.500
	Stichting Elise Mathilde fonds	2.500
	St.Dr.Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds	10.000
Hungry Box Athene	Hellenic Institute of Architecture	21.882
Zien is Weten in de Zuiderkerk Amsterdam	Zuiderkerk, Gemeente Amsterdam	34.000
Le Corbusier	Cement en Beton, bijdrage lezing Oubrerie	7.667
Totaal diverse bijdragen		122.743
Totaal		146.993

Vooruitontvangen bijdragen

Internationale Bezoekersprogramma's 2008	HGIS-C	31.280
NAi M Algemeen		
Huurbijdrage 1e halfjaar Vesteda		25.000

G/ RAAD VAN TOEZICHT**Samenstelling d.d. 31 december 2007**

De heer drs. H. Andersson (voorzitter)
 Mevrouw ir. K. Laglas (penningmeester)
 De heer ing. J.A. van der Leeuw
 De heer ir. W.J.M. Neutelings
 De heer L.J.M. Ramakers
 De heer dr. W.A.J. Vanstiphout
 De heer drs. L. Voogt

H/ FORMATIE**Overzicht formatie 2007**

Omschrijving	2007	2006
Directie	5,47	4,53
Collectie	19,13	19,55
Presentatie	12,00	10,58
NAi Maastricht	5,10	5,25
Faciliteiten	11,79	11,64
Externe Zaken	20,91	19,91
Financiën en personeel	5,00	4,95
Totaal generaal	79,41	76,41

